ROČNÍK XLIII. (XIV.) ČÍSLO 2 / 2013

: ZA STAROU PRAHU :

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Foto Kateřina Bečková, prosinec 2013

Kdyby rytířem na koni byl don Quichote de la Mancha a nestvůrným monstrem v pozadí lopatky větrného mlýna, nebylo by pochyb, jak toto setkání skončí… O nástavbě bývalého Domu potravin čtěte na s. 16.

OBSAH

HOTEL U SIXTŮ: STARÁ KAUZA ZNOVU OŽÍVÁ. DEMOLICE NA VÁCLAVSKÉM NÁMĚSTÍ. NÁSTAVBA DOMU POTRAVIN SOUPEŘÍ S NÁRODNÍM MUZEEM. DVA AKTUÁLNÍ PROJEKTY Z ANEŽSKÉ ČTVRTI. NÁKLADOVÉ NÁDRAŽÍ ŽIŽKOV: DESET LET SNAH O PAMÁTKOVOU OCHRANU. USEDLOST PETYNKA / VINCENTINUM JE JAKO ŠÍPKOVÁ RŮŽENKA. PROKOPSKÉ ÚDOLÍ: DEVELOPERSKÝ VPÁD DO PŘÍRODNÍHO PARKU. PRAŽSKÁ KAMENNÁ BOŽÍ MUKA. ZAJÍMAVOSTI. ČLENSKÉ INFORMACE.

ISSN 1213-4228

V tomto čísle Věstníku se dočtete...

... z kterých historických domů má být vytvořen slepenec hotelu U Sixtů v samém centru města (s. 8)

... kde se vzala nestvůrná nástavba na Domě potravin (s. 16)

... jak pokračuje boj za záchranu domu na nároží Václavského náměstí a Opletalovy ulice (s. 11)

... jaké novostavby se chystají v Anežské čtvrti (s. 21)

: ZA STAROU PRAHU :

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

Ročník XLIII. (XIV.) číslo 2 / 2013

KAUZY JAKO ZOMBIE

Stejně jako mrtvoly v pokleslých literárních žánrech ožívají a děsí nás dnes kauzy, u nichž jsme tiše doufali, že je už navždy vzal čas nebo ďas. Jen v tomto jednom čísle Věstníku se vracíme ke třem památkovým případům (hotel U Sixtů, dostavba areálu Obecního dvora, nástavba na Dům potravin), které v jednu chvíli šťastně usnuly, několik let nejevily známky života a nyní daly vyspané a odpočaté o sobě důrazně vědět. Další podobné zombie se na svůj triumfální návrat do světa živých právě chystají (např. zástavba vnitrobloku v dolní části Václavského náměstí, dostavba hotelu Evropa, přestavba kostela sv. Michala na luxusní obchodní centrum, novostavba na nároží Národní třídy a Mikulandské ulice a další).

Obávám se, že tradiční způsob, jak zabránit tomu, aby mrtvola neožila v podobě zombie, tedy proklát jí tělo kůlem, není pro naše účely použitelný. Kauzy, jak známo, tělo nemají, jsou nehmotné, podobají se spíš duchům či nočním můrám. Na straně druhé, od éterických nočních můr se zas výrazně liší svou abnormálně vyvinutou schopností pít nám krev. Jako komáři nebo upíři. Co platí na upíry? No jistě! Zkusíme to s česnekem. A když nepomůže česnek? Pak nasadíme alespoň repelent…

Kateřina Bečková

AKCE PRO VEŘEJNOST

Program sledujte na www.zastarouprahu.cz, dále na letáčcích a vývěskách v knihkupectví Juditina věž.

HOVORY O PRAZE

Cyklus Hovory o Praze se koná jednou za měsíc vždy v pondělí v 18 hodin v přednáškovém sále Národního technického muzea.

AKCE V JUDITINĚ VĚŽI

Přednášky, literární a hudební pořady se konají zpravidla v pondělí v 18 hod., pokud není uvedeno jinak. Vstupné dobrovolné. Juditina síň, Mostecká 1 (vstup knihkupectvím)

KNIHKUPECTVÍ JUDITINA VĚŽ

Mostecká 1, 118 00 Praha 1, otevřeno v pondělí až sobotu: 10-18 hod., v průběhu letních měsíců též v neděli.
Velký výběr pragensistické, místopisné, historické a památkářské literatury.
Informace na tel. 257 530 599, juditinavez@seznam.cz
Internetové knihkupectví: http://zastarouprahu.shop4you.cz/

Sleva pro členy Klubu 10 % z ceny zakoupeného zboží.

DOMÁCÍ RADA KLUBU ZA STAROU PRAHU PRO ROK 2013:

PhDr. Kateřina Bečková – *předsedkyně*

Ing. arch. Jan Bárta, PhDr. Richard Biegel, PhD. – *místopředsedové*

Mgr. Jakub Bachtík (jednatel), Bc. et Ing. Eva Csémyová, Ing. Václav Jandáček, Ing. arch. Martin Krise, Bc. Karel Ksandr, Mgr. Blanka Kynčlová, Anna Kusáková, Mgr. Michal Novotný (tajemník), prof. Ing. arch. Milan Pavlík, Bc. Pavla Priknerová, Mgr. Kateřina Samojská, Ing. arch. Miloš Solař, Doc. PhDr. Josef Štulc, prof. PhDr. Rostislav Švácha, PhDr. Helga Turková, Ing. arch. Jan Veselý, Bc. Eliška Varyšová, Ing. Karel Zeithammer – *členové*

Ing. Zbyněk Bureš, PhDr. Kristýna Ledererová-Kolajová – *revizoři*

Jednání domácí rady Klubu, která se konají vždy jednou za čtrnáct dní (sudý týden) ve středu od 18 hod. v Juditině věži, jsou přístupná členům Klubu.

Adresa kanceláře Klubu Za starou Prahu: Mostecká 1, 118 00 Praha 1
Návštěvní hodiny: vždy ve středu 15–17,30 hod.
Telefon: 257 530 599
E-mail: zastarouprahu@seznam.cz
Internetové stránky: http://www.zastarouprahu.cz
Stránky na Facebooku: Juditina věž, Klub Za starou Prahu, Nebourejte dům Václavské náměstí 47

Členství v Klubu Za starou Prahu je otevřené, členský příspěvek pro rok 2013 je stanoven takto: 450 Kč (základní), 250 Kč (studenti, důchodci), 100 Kč (člen, který je rodinným příslušníkem jiného člena a nedostává vlastní Věstník), nad 999 Kč (člen - mecenáš).
Přihlášky jsou pro zájemce k dispozici v knihkupectví Juditina věž, Mostecká 1 (pondělí – sobota 10–18 hod.), kde je možné též zaplatit členské příspěvky a získat informace o programu Klubu.

OBSAH

PAMÁTKOVÉ KAUZY

Hotel U Sixtů: stará kauza znovu ožívá
(Eva Csémyová) 4

Demolice na Václavském náměstí.
Rovnice s jednou neznámou, nebo nerovnice
s mnoha známými?
(Kateřina Bečková) 11

Nástavba Domu potravin soupeří
s Národním muzeem
(*Eliška Varyšová*) 16

Dva aktuální projekty z Anežské čtvrti
(Anna Kusáková)..... 21

Nákladové nádraží Žižkov.
Zastavení k 10. výročí zahájení snahy
o památkovou ochranu
(Michal Novotný)..... 29

Usedlost Petynka/Vincentinum
je jako Šípková Růženka
(Kateřina Bečková)..... 32

Prokopské údolí: developerský vpád
do přírodního parku
(Kateřina Bečková)..... 36

NÁZOR

Sloup na náměstí *(Vojtěch Storm)* 40

ZAJÍMAVOSTI

Pražská kamenná boží muka
(Václav Rybařík) 43

Zapomenutá usedlost Zlatnice
(Václav Jandáček) 50

Příběh zrušení a opětného otevření pobočky
Městské knihovny v Praze 1 na Pohořelci
(Jana Titlbachová) 52

ČLENSKÉ INFORMACE

Hübschmannův model Malé Strany
a Hradčan se restauruje
(Kateřina Bečková) 53

Z dění v Klubu Za starou Prahu
(Jaroslav Navrátil) 56

VYDÁNÍ ČASOPISU BYLO PODPOŘENO DOTACÍ MINISTERSTVA KULTURY ČR.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU

ročník XLIII. (XIV.), číslo 2/2013
založeno 1910, přerušeno 1954, obnoveno 2000
Redakce: Mgr. Jakub Bachtík a PhDr. Kateřina Bečková
ve spolupráci s členy Domácí rady Klubu Za starou Prahu

Grafická úprava: Pavel Bosák

Číslo 2/2013 mělo redakční uzávěrku 20. 11. 2013.

HOTEL U SIXTŮ: STARÁ KAUZA OŽÍVÁ

Po téměř desetiletém spánku se v plné síle probudil kontroverzní projekt přestavby historických objektů kolem Sixtova domu. Přímo ve středu památkové rezervace mezi ulicemi Celetnou, Železnou, Kamzíkovou a Staroměstským náměstím hrozí nevratné poškození historických budov. A to vše kvůli vzniku dalšího luxusního hotelu.

Staroměstské střechy v jádru zamýšleného hotelového komplexu. Pohled od uličního traktu domu čp. 556-I U Černého slunce přes vyšší dvorní budovu domu U Sixtů čp. 553-I jihozápadnám směrem k věžím kostela sv. Haštala. Foto Miloš Solař, březen 2013.

Zájem investorů o historické budovy v tomto bloku sahá do první poloviny devadesátých let minulého století.[1] Akciová společnost Hotel u Sixtů tehdy přišla s poměrně radikálním návrhem na přestavbu Sixtova domu, která zahrnovala jak jeho hlavní budovu obrácenou do Celetné ulice, tak obě dvorní křídla. Přestože byla již v této prvotní fázi kritizována razance navržených úprav, byl v roce 1993 projekt projednán památkovými institucemi[2] a v roce 1995 získal stavební povolení[3]. Odbor památkové péče alespoň stanovil podmínky, které omezovaly demoliční práce, a požadoval provedení podrobných restaurátorských průzkumů.

Plány investora se však nezastavily jen u jednoho objektu, a tak v letech 1995 a 1996 k původnímu Sixtovu domu přibyly ještě domy U Zlaté koruny (čp. 547-I) a U Kamenného ptáka (čp. 546-I) v Železné ulici a zadní část domu U Zlatého jednorožce (čp. 1094-I) v Kamzíkové ulici. Spojení domů bylo roku 1996 schváleno Odborem památkové péče MHMP.[4]

O pět let později, tedy v roce 2001, představil investor projekt přeměny zmíněných objektů na hotelový komplex. Dosud izolované stavby měly být navzájem propojeny pomocí průrazů v obvodových

1 O vývoji kauzy do roku 2003 podrobněji Richard Biegel: Bude hotel Ritz-Carlton na Staroměstském náměstí?, in: Věstník Klubu Za starou Prahu 2004/1, http://stary-web.zastarouprahu.cz/kauzy/ritz/v_1-2004.htm

2 Souhlasné stanovisko OPP MHMP vydáno 19. 4. 1993 pod čj. OPP 3436/92

3 dne 13. 3. 1995 pod čj. Výst 493/95/Hs/Ko-1/553

4 Závazná stanoviska OPP MHMP čj. 128/1996 a čj. 5760/1996

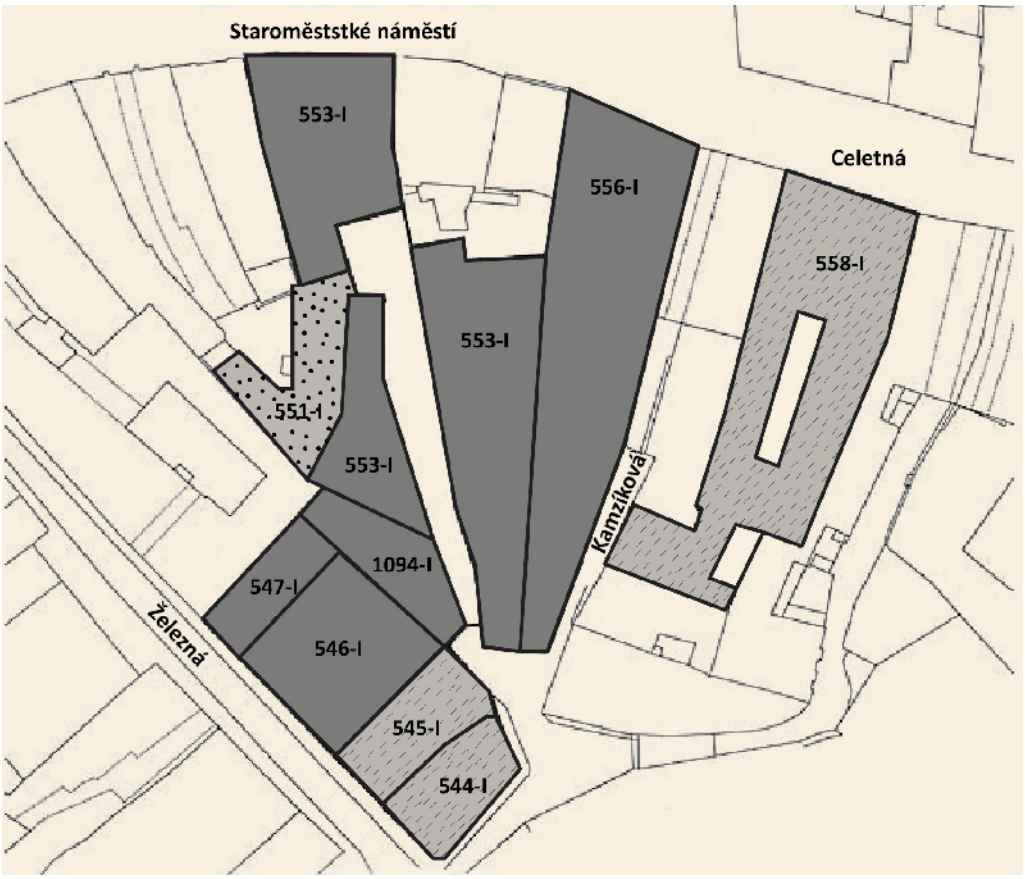

Plánek zamýšleného propojení domů. Tmavší barvou jsou vyznačeny objekty zahrnuté během předchozích etap projektu, tečkovaně nově zahrnutý Dům U Kamenného beránka a čárkovaně objekty, o které investor usiloval v minulosti, avšak součástí aktuálního plánu nejsou. Vzhledem k plánovaným průrazům skrz obvodové zdi sousedních objektů je bohužel možné i tyto domy považovat za v budoucnosti ohrožené.

zdech. Aby vnitřní prostory vyhovovaly potřebám hotelového provozu, mělo dojít mimo jiné k vložení nových schodišť a proražení výtahových šachet, a to bez ohledu na dochované historické klenby a trámové stropy. Zásahy se neměly vyhnout ani historickým krovům, u nichž mělo dojít ke změně tvaru, nárůstu počtu vikýřů a úpravám jejich umístění (neboli vestavbě hotelových pokojů i do podkroví). Ve všech dotčených objektech by v rámci stavebních zásahů byly vybourány historické výplně (okna a dveře), odstraněny podlahy, podhledy i stropy a dále otlučena většina omítek. Ve středověkých sklepech Sixtova domu mělo vzniknout fitness a bazén, v patře pak prádelna a žehlírna, dvůr měl být zastřešen. Podobně razantní úpravy se neměly vyhnout ani domu U Kamenného ptáka (čp. 546-I) a domu U Zlatého jednorožce (čp. 1094-I), který měl být proměněn na jakousi spojovací chodbu.

Pražský památkový ústav označil předložený projekt za nepřípustný, neboť *„rekonstruované budovy jsou v návrhu značně předimenzované náročnými provozy, které neberou v úvahu jejich omezené možnosti“*. Realizace projektu by mohla vést k tomu, že *„po ukončení rekonstrukce zůstanou z historických budov pouze torza“* a *„tomuto nebezpečí je nutno z hlediska památkové péče zabránit“*.[5] Památkový ústav však nakonec svůj názor po dalších jednáních změnil s odůvodněním, že Sixtův dům se nachází ve špatném stavu a je nutná jeho rekonstrukce. Investorovi stanovil 31 podmínek, za nichž je realizace projektu přípustná. Odbor památkové péče MHMP však tyto podmínky záhy upravil a některé z nich dokonce vynechal. K zahájení stavebních prací však nedošlo, jelikož původní investor od záměru upustil.

Hotel Ritz-Carlton zvyšuje nároky

V roce 2003 převzala akciovou společnost Hotel U Sixtů a s ní i nerealizovaný projekt společnost Akroterion, která měla v úmyslu zřídit zde pobočku hotelové sítě Ritz-Carlton. Tomuto smělému plánu však dosavadní čtyři historické objekty nepostačovaly, a tak již potřetí došlo k rozšíření projektu. Jeho součástí se tentokrát měl stát v té době obydlený dům U Černého slunce (čp. 566-I) a Hrzánský palác (čp. 558-I) v Celetné ulici a dále domy U Bílého vlka (čp. 545-I) a U Zlatého hroznu (čp. 544-I) v Železné ulici. Ani tyto objekty neměly

5 Vyjádření SPÚ-HMP čj. 18686/01/R/Mat/Ho ze dne 4. 2. 2002

Objekty v současné době zahrnuté do projektu hotelového komplexu mezi Staroměstským náměstím a ulicemi Celetnou, Kamzíkovou a Železnou (modrá) a objekty, o které investoři usilovali v minulosti (žlutá).

zůstat ušetřeny razantních stavebních zásahů a dispozičních úprav.

Národní památkový ústav další rozšíření projektu zamítl a upozornil investora, že první fáze projektu byla povolena jen s přihlédnutím ke špatnému stavu chátrajících domů. Zároveň investorovi doporučil zvážit, pokud nemá na realizaci dosud nezahájeného projektu potřebné prostředky, aby *„objekty rekonstruoval jednotlivě a pro přijatelnější využití“*. Nakonec konstatuje, že *„z hlediska památkové péče nelze souhlasit s připojováním dalších čtyř objektů, a to ani v případě, že by se závěr jevil jako finančně zajištěný“*. Záměr jednomyslně odmítla i Památková rada pražského pracoviště Národního památkového ústavu.[6] Odbor památkové péče toto řízení přerušil, protože investor nedoložil potřebné majetkoprávní doklady.

Investor se probouzí z desetiletého spánku

Na dobu deseti let projekt zdánlivě utichl, loni však tato kauza ožila nanovo.[7] Rada hl. m. Prahy se 4. září 2012 usnesla, že by v domech mohl během pěti let vzniknout hotelový, obchodní, ubytovací či bytový komplex, nebo by mohla být do provozu uvedena alespoň jeho část. Zároveň magistrát schválil také smlouvy o smlouvách budoucích, podle nichž firma Akroterion získá do pronájmu za účelem vybudování tohoto komplexu dva z domů, které jsou ve vlastnictví magistrátu, a to až do roku 2081. Kromě toho společnost obdržela i plnou moc jednat s nájemníky domů o jejich vystěhování. Důvodem pro posvěcení neakceptovatelných zásahů do památkového fondu ze strany magistrátu se stal opět neutěšený a v některých případech až téměř kritický stav budov zahrnutých do předchozích variant, které nebyly po celou dobu vleklého smlouvání udržovány ani opravovány. Akroterion totiž nyní podmínil investici do jejich oprav právě možností realizace celého projektu.

I když pražský magistrát hovoří o „hotelovém, obchodním, ubytovacím či bytovém komplexu“, ve skutečnosti se jedná stále o tentýž projekt a mění se pouze dotčené objekty. Ve Studii záměru ze 4. ledna 2013 přibyl ke komplexu dům U Kamenného beránka (čp. 551) těsně přiléhající k Sixtovu domu, naopak je vynechán Hrzánský palác (čp. 558-I) a domy U Bílého vlka (čp. 545) a U Zlatého hroznu (čp. 544-I). Po prostudování plánovaných stavebních zásahů v domě U Kamenného ptáka (čp. 546-I) je však jasné, ke kterým objektům se pozornost investora obrátí příště.

O plánovaném využití nás nenechá na pochybách ani tiskové zpráva společnosti z února 2013,[8]

6 Zasedání dne 20. 11. 2003.

7 O kauze přinesl 27. 2. 2013 zprávu internetový deník Česká pozice. Marie Reslová: Hned vedle Staroměstského náměstí se rozjíždí stavební byznys. http://www.ceskapozice.cz/byznys/reality/hned-vedle-staromestskeho-namesti-se-rozjizdi-stavebni-byznys

8 http://www.crestcom.cz/tiskove_stredisko/presscenter.php?p=text_detail&idfirmy=200&idslozky=4293&idtextu=19263

Dům U Černého Slunce čp. 556-I. a palác Hrzánů z Harasova čp. 558-I, s nímž investor v současné verzi projektu nepočítá. Foto Eva Csémyová, listopad 2013

kde Akroterion uvádí: *„Budoucí hotel se nachází mezi ulicemi Železná, Celetná a Kamzíkova a nabídne na ploše 16 000 m² 120 luxusních hotelových pokojů, restauraci a konferenční prostory.“* Dále *„nabídne široké veřejnosti wellness, obchody, restauraci o kapacitě 180 míst a konferenční prostory na ploše téměř 600 m².“* Zahájení výstavby je naplánováno na první čtvrtletí roku 2014 a dokončení projektu potom na třetí čtvrtletí 2016. Přestavby by se měli podle tiskové zprávy ujmout MS Architekti.

Historie dotčených objektů a jejich navržené „úpravy“

Sixtův dům čp. 553-I, Celetná 2

Na přelomu 12. a 13. století vznikl románský dům, který byl ve 2. polovině 14. století goticky přestavěn. Na počátku 16. století byl rozšířen o dvorní křídla, která získala renesanční palácovou podobu za Sixta z Ottensdorfu (1607-1612). Vrcholně barokní průčelí pochází u doby kolem roku 1736.

V hlavní budově obrácené do Celetné ulice má být přestavěn gotický klenutý sklep na bazén a románský sklep na saunu, v domě jsou plánovány rozsáhlé změny dispozic. Pod pravým dvorním křídlem má vzniknout nový suterén, v 1. patře bude do místnosti s unikátním gotickým malovaným trámovým stropem vestavěno sociální zařízení a do budovy bude vestavěn výtah. V levém dvorním traktu dojde k probourání tzv. „plovoucích“ průchodů v historickém zdivu (termín „plovoucí“ má označovat průchod v místě, kde se nacházel průchod původní, historické objekty v bloku však nikdy navzájem propojeny nebyly). Dvůr má být zastavěn restaurací a spojovací chodbou – tyto zásahy již dříve památkáři vyloučili.

U Zlaté koruny čp. 547-I, Železná 3

Dům vznikl ve 2. polovině 14. století, přestavěn byl v době renesance a baroka, a dále výrazněji roku 1870. V letech 1921-1936 byl připojen k sousednímu čp. 546. U objektu zůstaly dochované gotické sklepy.

Má dojít ke změnám původních vnitřních dispozic s cílem získat menší pokoje doplněné koupelnami a sociálním zařízením.

U Kamenného ptáka čp. 546-I, Železná 3a

Dnešní dům vznikl spojením tří drobnějších středověkých staveb barokní přestavbou, která proběhla po roce 1665 snad za účasti Carla Luraga. Roku 1865 proběhla pozdně klasicistní přestavba, dále byl dům upraven po roce 1921. V objektu jsou dochované gotické sklepy a malované barokní stropy v 2. patře.

Plánována je vestavba výtahu (v suterénu skrz gotickou valenou klenbu), umístění sociálního zařízení ve dvorních křídlech v prostorách s barokními malovanými záklopovými stropy a vestavba sloupové nosné konstrukce do pavlače ve dvoře.

Domy U Zlaté koruny čp. 547-I, U Kamenného ptáka čp. 546-I, U Bílého vlka čp. 545-I a U Zlatého hroznu čp 544-I v Železné ulici. Zda se poslední dva zmíněné opět stanou součástí komplexu, je otázkou.
Foto Eva Csémyová, listopad 2013.

U Zlatého jednorožce čp. 1094-I.

Původně součást parcely čp. 548. První románské objekty zde vznikly už ve 12.–13. století. Po roce 1419 došlo k jejich propojení a po roce 1493 k pozdně gotické přestavbě, na níž se podílel Matěj Rejsek. Po roce 1523 bylo vybudováno křídlo do Kamzíkové ulice. V roce 1712–1717 proběhla barokní přestavba vedená F. M. Kaňkou, jejíž součástí bylo navýšení o jedno patro. Poslední patro získalo křídlo do Kamzíkové ulice roku 1821. Dodnes je dochováno goticko-renesanční ostění v patře

Plánovány jsou zde změny dispozic, zbudování koupelen, vestavby do krovu a průraz průchodu v obvodové zdi.

U Bílého vlka čp. 545, Železná 5, Kamzíková 3

Budova pochází ze 14. století. Před rokem 1584 byla renesančně přestavěna a získala 3. patro. V období 1845-1847 proběhla přestavba klasicistní. Dochovány jsou zde původní gotické dispozice až do 2. patra, gotické štíty i sklepy.

Z předloženého plánu přestavby je budova vynechána. Úpravy domu U Kamenného ptáka však naznačují, že se s jejím využitím v hotelovém komplexu počítá.

U Zlatého hroznu čp. 544-I, Železná 7, Kamzíková 1

Původně gotický dům byl rozšířen a přestavěn v polovině 16. století a výrazně klasicistně přestavěn v letech 1807–1809 a 1827.

Z předloženého plánu přestavby je budova vynechána, podobně jako dům U Bílého vlka figurovala jako součást tzv. 2. etapy projektu.

Palác Hrzánů z Harrasova čp. 558-I, Celetná 12, Kamzíková 8

Původně románský dům byl ve druhé polovině 14. století přestavěn a rozšířen. V letech 1702-1704 provedl jeho barokní přestavbu pro Hrzána z Harrasova nejspíše Giovanni Battista Alliprandi.

Z předloženého plánu přestavby je budova vynechána, figurovala však jako součást tzv. 2. etapy projektu.

Sixtův dům čp. 553-I, dvůr a středověký dvorní trakt poničené dlouholetou neúdržbou.
Foto Miloš Solař, březen 2013

U Černého slunce čp. 556-I, Celetná 8, Kamzíková 9

Zástavbu ze 13. století nahradil ve druhé polovině 14. století trojkřídlý gotický dům, který byl následně renesančně přestavěn. Dnešní podoba pochází z pozdně barokní přestavby z druhé poloviny 18. století. Dvorní křídla byla upravena po polovině 19. století.

Ve středověkých sklepech jsou navrženy konferenční prostory. Jejich zbudování je spojeno se zrušením dvou současných schodišť a průrazem přístupu ze sousedního objektu čp. 553-I. Přízemí bude přepříčkováno mj. pro zbudování restaurace. V patrech zaniknou barokní dispozice, které nahradí typové pokoje s koupelnami. Do krovu budou vestavěny pokoje s vikýři. Zásahy si vyžádají statické zajištění, např. nahrazení stávajících trámových, často malovaných barokních stropů železobetonovými. Na dvoře bude v úrovni suterénu zbudována spojovací hala s průrazy do okolních staveb. V úrovni 5. patra bude dvůr zastřešen a vzniklý prostor využit jako obchody.

U Kamenného beránka čp. 551, Staroměstské náměstí 17

Původně se zde nacházel románský dům, který byl goticky přestavěn. Na konci 14. století vznikl dvorní trakt s žebrovými klenbami se svorníky. Průčelí do náměstí včetně štítu pochází z počátku 17. století, bylo klasicistně upraveno. V roce 1927 byly modernizovány dvorní části, po požáru roku 1945 i hlavní budova. Dochovány cenné gotické prvky.

Ve středověkých suterénech s dochovanou valenou klenbou má být zřízeno fitness včetně šaten, sprch a masáží, v přízemí potom hotelový bar. Původní schodiště bude zbouráno a stejně tak i byty v 1. a 2. poschodí, na jejich místě vzniknou chodby a pokoje. Dům bude navýšen o další patro s hotelovými pokoji.

Luxusní hotely a památkové objekty neladí

Pražské historické budovy už léta lákají investory ke zbudování luxusních hotelů, příkladem může být například Mandarin Oriental Hotel v Karmelitské ulici nebo hotel Augustin v části klášterního areálu u sv. Tomáše v Letenské ulici. Tím spíše by mělo být už dávno zřejmé, že provozní a technologické nároky hotelů vyšší kategorie jsou jen těžko slučitelné s památkovými požadavky na obnovu historického objektu. Aby tomu tak bylo, musela by se podoba hotelu, jeho kategorizace i kapacita řídit možnostmi památek, do nichž je umístěn, a ne naopak.

Kamzíková ulice s dvorním křídlem Sixtova domu. Současný stav a vizualizace po přestavbě na hotel. Foto Eva Csémyová, listopad 2013, a tisková zpráva investora z února 2013.

Výjimkou bohužel není ani projekt, který začal jako „záchrana" chátrajícího Sixtova domu. Přestože bylo od počátku jasné, že přestavba historických domů na hotelový komplex je neúměrná možnostem daných památek, a proto silně nevhodná, souhlasily památkové orgány kvůli špatnému stavu objektů, které vyžadovaly okamžitý zásah, se stále smělejšími plány investora. Projekt však přesto nebyl ani během dvaceti let realizován a jedinými změnami, ke kterým průběžně dochází, je další chátrání objektů a rozšiřování této „hotelové nákazy" i na sousední zdravé obydlené objekty. Řešením této situace však není podřídit se stále se stupňujícím požadavkům investora, ale naopak projektu výstavby hotelové srostlice ve vypreparovaném bloku ukrytém za fasádami historických staveb zabránit a hledat individuální a zároveň vhodné využití pro jednotlivé stavby.

Proč s projektem nelze souhlasit?

Přispěje k vylidňování centra města zrušením desítek bytů a vystěhováním jejich původních obyvatel (týká se mj. domu U Černého slunce).

Historické domy mají individuální historii a stavební vývoj. Samostatné objekty svou identitu však po násilném propojení navždy ztratí.

Změní se poměr volných a zastavěných ploch v důsledku zastřešení dvorů a jejich zastavění. Znejasní se tak i čitelnost původní historické parcelace této části města.

V důsledku unifikace interiéru hotelu a necitlivých stavebních zásahů dojde ke ztrátě dochovaných autentických historických prvků (okna, dveře, stropy, klenby, podlahy, omítky, krovy).

Dojde ke zničení cenného archeologického terénu v důsledku umístění technologického zázemí, fitness, saun a bazénů, lze očekávat i garáže

Z fasád historických staveb se stanou pouhé kulisy maskující hotelový komplex.

Eva Csémyová

DEMOLICE NA VÁCLAVSKÉM NÁMĚSTÍ

ROVNICE S JEDNOU NEZNÁMOU, NEBO NEROVNICE S MNOHA ZNÁMÝMI?

Tuto kauzu již prožíváme šestý rok. Přestože má za sebou řadu dramatických zvratů, dílčích proher i vratkých vítězství na obou stranách, nelze prozatím zodpovědně předpovědět, zda modernistický dům čp. 1601 na nároží Opletalovy a ulice a Václavského náměstí bude nakonec zachován či zbořen.

Heslo „Váš dům je naše město!" se stal sloganem druhé demonstrace, kterou pořádal Klub Za starou Prahu za zachování domu čp. 1601 na Václavském náměstí dne 24. 7. 2013. K demonstraci byly vyrobeny i placky a trika. Pro zájemce jsou stále k zakoupení v Juditině věži.

Naposledy byla kauze věnována velká část Věstníku č. 2/2011, kdy poslední větší událostí bylo usnesení Senátu PČR na podporu zachování domu.[1] Shrňme si, jaké následovaly další významné kroky.

Neprohlášení domu za kulturní památku

V prosinci 2011 podala Uměleckohistorická společnost na Ministerstvo kultury ČR podnět k prohlášení domu čp. 1601, Praha 1, Nové Město, Václavské náměstí 47, za kulturní památku. Z návrhu citujme pasáž zdůvodňující hodnoty objektu:

„Architektonické hodnoty domu spočívají nejen v množství dochovaných architektonických detailů interiéru, ale zejména v provedení fasády. Tvary této fasády svým ojedinělým architektonickým řešením kombinují prvky doznívajícího kubismu s motivy architektonického neoklasicismu. Harmonickou souhru těchto stylů dům vykazuje v celku i v detailu a syntetizuje tak to nejlepší, co tehdejší architektura nabízela. Pro vyznění průčelí je zcela zásadní preciznost, se kterou si architekt pohrává s jednotlivými motivy. Pomocí svébytného plastického orámování oken navozuje iluzi vysokého pilastrového řádu, odkazujícího na charakteristické motivy novoklasicismu, dovede ho však spojit i s tvaroslovím kubismu. Kubismus se projevuje hlavně v detailu; velmi nápaditě je tvořeno nároží, v jehož formě se uplatňují dva polygonální arkýře a souhra jejich zkosených ploch. Z neoklasicistních tendencí vychází také hlavní římsa, podepřená jednoduchými hranolovitými krakorci, jejichž motiv je užit také v konzolách pod již zmíněnými arkýři. Podobné formy vykazují i okna s půlkruhovitými záklenky nad touto římsou. Velmi vhodně architekti navrhli také krytinu posledního patra, které je pokryto patinovaným plechem."

Ministerstvo kultury ČR řízení o prohlášení domu kulturní památkou řádně zahájilo a po devíti měsících, v září 2012, ukončilo obsáhlým rozhodnutím. V tomto dokumentu je jednoznačně vyjádřen názor, že dům má hodnotu jak sám o sobě, i když nepatří k výjimečným architektonickým solitérům, tak především v kontextu Pražské památkové rezervace. Citujme: *„Nenápadná kvalita budovy se bezesporu podílí na kvalitách Pražské*

1 Chronologie celé kauzy je vedena a stále doplňována na webu Klubu Za starou Prahu: http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/115-chronologie-kauzy-zamyslene-demolice-domu

Místopředseda Jan Bárta a předsedkyně Klubu Kateřina Bečková pózují před demonstrací v „bojových mundůrech". Foto Martin Mádl

památkové rezervace, spoluutváří kultivované prostředí pro stavby architektonicky a urbanisticky výjimečné. … Bude-li se na stavby – jak v některých podkladech opakovaně zaznělo „průměrné kvality" – pohlížet jako na zbytné, které mohou kdykoliv uvolnit místo komerčním novostavbám, může se stát, že v prostoru s nejvyšším stupněm památkové ochrany v České republice zbudou pouze jednotlivé solitérní kulturní památky uprostřed novostaveb.[2]" V textu jsou také důsledně zpochybněna jakákoliv práva investora, tzv. nabytá v dobré víře, vyplývající ze závazného stanoviska magistrátních památkářů demolici připouštějícího, protože taková práva lze nabýt jen prostřednictvím pravomocného správního rozhodnutí, kterým ale závazné stanovisko není. Samotné závazné stanovisko a jeho právní vady jsou zde rovněž podrobeny kritice a podrobně popsány. Přes tyto a další argumenty svědčící ve prospěch zachování domu čp. 1601, je ale závěr rozhodnutí překvapivě záporný. Ministerstvo kultury se nedomnívá, že důsledky závažných právních vad vydaného Závazného stanoviska *„… by bylo rozumné zhojit nadhodnocením kvalit předmětného domu."*

Přezkum neprohlášení za památku ministryní kultury

Těžko se již dnes dozvíme, zda to byla populistická reakce na hlasitý nesouhlas veřejnosti či vlastní empatická iniciativa, že se ministryně kultury Alena Hanáková rozhodla verdikt svých úředníků o neprohlášení domu za památku přezkoumat. Tím k velké nelibosti investora opět celou kauzu zmrazila na řadu měsíců, neboť dům v tomto období požíval památkovou ochranu. Nečekaný krok ministryně Hanákové, politicky nevybíravě zesměšňované médii pro chabou úroveň rétorického vystupování, působil v památkářských řadách spíše sympaticky a vzbuzoval naděje, že si tímto gestem chce alespoň u části veřejnosti napravit svou pochroumanou reputaci. Jenomže zázrak se nestal. V samém konci své ministerské kariéry, a to dokonce v poslední den ve funkci ministryně kultury, dne 1. 7. 2013, vydala Alena Hanáková již dlouho očekávaný výsledek přezkumu. Její verdikt, coby nejvyššího výkonného orgánu v památkové péči je konečný. Lze těžko uvěřit tomu, že celý několikaměsíční přezkum podnikla ministryně jen proto, aby nakonec potvrdila stejně nehorázné a stejně protiprávní vysvětlení ve prospěch investora jako její předchůdce Jiří Besser, totiž že práva investora nabytá v dobré víře převažují nad veřejným zájmem na ochraně kulturního dědictví.[3]

Demonstrace a petice

V průběhu let 2012 a 2013 se uskutečnilo několik demonstrací na podporu zachování domu čp. 1601. Tři z nich zorganizovalo občanské sdružení Občanský monitoring a svou druhou v pořadí též Klub Za starou Prahu na Václavském náměstí dne

2 Celý text je publikován jako odkaz u data 3. 9. 2012 v chronologii kauzy na webu: http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/115-chronologie-kauzy-zamyslene-demolice-domu

3 Celý text je publikován jako odkaz u data 1. 7. 2013 v chronologii kauzy na webu: http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/115-chronologie-kauzy-zamyslene-demolice-domu

Stánek organizátorů demonstrace s prodejem trik a placek. Jednu z nich si právě připíná Martin Mádl z ÚDU AVČR, vpravo prof. Milena Bartlová. Foto Kateřina Bečková

24. 7. 2013 pod názvem Váš dům je naše město.[4] Vystoupila zde kromě členů Klubu i řada sympatizantů zachování domu z řad kulturní veřejnosti (Adam Gebrian, profesoři Martin C. Putna, Milena Bartlová a Jan Royt, dále Vendula Hnídková za Uměleckohistorickou společnost, Ladislav Zikmund-Lender za iniciativu Vekslák bourá Prahu, Tomáš Vích a Michaela Pixová za PragueWatch a Vítězslav Praks za Občanský monitoring.) K akci byla zhotovena trička a placky, které bylo možné zakoupit předem v Juditině věži i na místě samém. V závěru akce byly na chodník kolem ohroženého domu nalepeny vzkazy, které účastníci demonstrace napsali majiteli firmy Flow East usilující o bourání domu, panu Jamesi L. Woolfovi. Vzkazy byly pochopitelně po skončení akce z chodníku opět odstraněny a budou zaslány adresátovi.

V rámci této demonstrace i po ní se objevila myšlenka, obrátit se s apelem na zastupitele Prahy 1 a Hlavního města Prahy a žádat je o politické vyjádření či přímo zásah proti demolici, s níž výrazná část Pražanů nesouhlasí. V průběhu srpna pak byla zorganizována petiční akce. Pro projednání v zastupitelstvu hlavního města Prahy bylo zapotřebí shromáždit 1000 podpisů občanů Prahy, což se podařilo, takže 4. září byla petice předána do podatelny magistrátu.

4 http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/103-vas-dum-je-nase-mesto-fotoreportaz-z-demo

Projednání kauzy v zastupitelstvech Prahy 1 a Hlavního města Prahy

Kauzu zamýšlené demolice domu na Václavském náměstí navrhli do programu jednání Zastupitelstva Městské části Prahy 1 dva opoziční zastupitelé za stranu Zelených. Projednání se konalo 10. 9. 2013 a nebylo úspěšné. Zastupitelé nepochopili, o co jsou žádáni, proč by se k věci měli vyjadřovat, a na bližší vysvětlení nebyl v programu prostor. Navržené usnesení nebylo přijato s tím, že drtivá většina přítomných zastupitelů se hlasování zdržela.

Po této nemilé zkušenosti se rozhodli členové petičního výboru (K. Bečková, M. Mádl a T. Vích) před jednáním Zastupitelstva hlavního města Prahy kontaktovat jeho politické kluby i některé konkrétní členy, u nichž bylo možné předpokládat podporu, a „poctivým lobbingem" je získat pro danou věc, aby při projednávání v plénu 19. 9. 2013 nemuseli lovit svůj postoj „ze vzduchu". Shodou okolností bylo krátce předtím, 11. 9. 2013, na úřední desce MČ Prahy 1 zveřejněno dosud nepravomocné územní rozhodnutí odboru výstavby schvalující novostavbu na místě domů čp. 1601, torza bývalé tiskárny čp. 920 a dvorní části hotelu Jalta čp. 818. Protože ze zákona je Hlavní město Praha účastníkem územního řízení, zaměřili se členové petičního výboru na tento moment a apelovali zejména na zastupitele za TOP 09 včetně primátora Tomáše Hudečka, aby se Hlavní město Praha proti územnímu rozhodnutí

Prof. Martin C. Putna (v klobouku) ještě přemýšlí, jaká slova zvolí pro své vystoupení. Foto Martin Mádl

odvolalo. V průběhu projednávání petice občanů na plénu zastupitelstva ve čtvrtek dne 19. 9. 2013 se pak dozvěděli příjemné překvapení, že podnět na odvolání již dva dny předtím schválila na základě jejich apelu Rada hlavního města Prahy a tento úkol zadala Útvaru rozvoje města.[5] Při samotném jednání zastupitelstva se někteří zastupitelé za ODS (Josef Nosek, Alexandra Udženija) pokusili rozhodnutí rady zvrátit, v hlasování však neuspěli. Celý záznam je možné shlédnout a argumenty zastánců i odpůrců demolice v místy bouřlivé diskusi vyslechnout na webu magistrátu.[6]

Proti územnímu rozhodnutí se odvolali i další subjekty, nenabylo tudíž dosud právní moci. Odvolání bude projednávat stavební odbor Magistrátu hlav. města Prahy jako orgán státní správy nadřízený odboru výstavby MČ Prahy 1.

Názor Senátu PČR a Veřejného ochránce práv – ombudsmana

Úřad Veřejného ochránce práv – ombudsmana zveřejnil 30. 7. 2013 tiskovou zprávu, v níž shrnuje závěry svého šetření, jímž se zabýval z podnětu

Vzkazy investorovi nalepené na chodník. Foto Martin Mádl

5 Text odvolání je publikován jako odkaz u data 17. 9. 2013 v chronologii kauzy na webu: http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/115-chronologie-kauzy-zamyslene-demolice-domu

6 Záznam z jednání zastupitelstva je na webu členěn do bodů, náš bod měl číslo 30/3. http://www.praha.eu/jnp/cz/home/volene_organy/zastupitelstvo_hmp/zaznamy_jednani/volebni_obdobi_2010_2014-x31_zasedani_zastupitelstva_hlavniho.html

Co vzkazují účastníci demonstrace investorovi? Foto Martin Mádl

Klubu Za starou Prahu od podzimu roku 2011. Závěr šetření: Pražský magistrát zásadně chyboval při schválení demolice budov nároží Václavského náměstí a Opletalovy ulice v Praze.[7]

K záměru bourání domu čp. 1601 se vrátil po dvou letech Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu parlamentu ČR. Na zasedání výboru dne 8. října 2013 přijal Usnesení, v němž žádá prověření zřejmých nezákonností kauzy Nejvyšším kontrolním úřadem.[8]

Zbourání bývalé Pražské akciové tiskárny v Opletalově ulici

O volebním víkendu a státním svátku ve dnech 26.-28. října 2013 bylo narychlo v režimu „havárie" zbořeno torzo Pražské akciové tiskárny čp. 920 v Opletalově ulici, jejíž cenná dekorativní fasáda ve stylu geometrické secese z roku 1912, měla být zachována a vkomponována do plánované novostavby na tom místě.[9] Tuto situaci stavební zákon umožňuje v případě, že zchátralá a staticky narušená budova ohrožuje životy osob a nelze ji ze stavebního hlediska udržet. Příslušný stavební úřad má právo i bez schválení památkáři v takovém případě neprodleně nařídit demolici. Zda zbylá část tiskárny byla skutečně v neudržitelném stavu a nečekané bourání nebylo jen veřejnou demonstrací síly buď investora, nebo šéfa odboru výstavby Prahy 1 Ing. Oldřicha Dajbycha, který se sympatiemi vůči investorovi nikdy netajil, zjistíme již sotva, protože důkazy o tom zanikly spolu se zánikem budovy.

Kauzu sledujeme nadále a nevzdáváme se. Naděje, že nárožní dům bude přece jen zachován, stále trvá. Nesmíme však dopustit, aby se scénář nezdůvodněné a možná inscenované havárie opakoval i u něj!

Kateřina Bečková

Plakát demonstrace „Váš dům je naše město!"

7 http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2013/prazsky-magistrat-zasadne-chyboval-pri-schvaleni-demolice-budov-narozi-vaclavskeho-nam/

8 Text usnesení výboru je publikován jako odkaz u data 8. 10. 2013 v chronologii kauzy na webu: http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/115-chronologie-kauzy-zamyslene-demolice-domu

9 http://www.zastarouprahu.cz/aktuality/118-zacalo-bourani-byvale-tiskarny-v-opletalo

NÁSTAVBA DOMU POTRAVIN SOUPEŘÍ S NÁRODNÍM MUZEEM

V posledních měsících se na Václavské náměstí upíná pohled široké veřejnosti, a to především kvůli osudu domu na rohu Opletalovy ulice. Ve stínu této kauzy se však ztrácí další významné zásahy do architektury náměstí. V létě se razantně připomněl několik let spící projekt na přestavbu bývalého Domu potravin na rohu náměstí a Wilsonovy ulice, přímo pod Národním muzeem. Budově byla ubourána vrchní ustupující patra a na jejich místě bleskově vyrostla monstrózní nástavba.

Dům potravin jako oáza socialistické gastronomie i velmi kvalitní, proporčně a urbanisticky promyšlená stavba. Foto Oldřich Janovský, 1966, Muzeum hl. m. Prahy

Původní objekt čp. 812, který stál na nárožní parcele těsně u zaniklých novoměstských hradeb, byl kolem roku 1890 nahrazen vyšším činžovním domem navazujícím na řadu souběžně stavěných sousedních domů budoucí Washingtonovy ulice. Budova činžáku s výrazným věžovým nárožím byla v květnu roku 1945 v důsledku válečných událostí vážně poškozena a následně stržena. Tato situace nabídla možnost objem a proporce budoucí novostavby regulovat se zřetelem vůči budově Národního muzea, kterou zbořený dům pohledově při levém nároží zastiňoval. Stanovil to dokonce zvláštní výměr o zástavbě válečných proluk na Václavském náměstí vydaný Vládním výborem pro výstavbu hlavního města Prahy (uveřejněný v časopise Architektura ČSR XVII, 1958). Zároveň měl nový dům čp. 812 vytvořit adekvátní protějšek rohového domu do Mezibranské ulice, který dodnes dokládá citlivý přístup meziválečného období k urbanistické situaci náměstí respektující dominantu muzea. Jako důsledek těchto snah a přístupů byl v letech 1954-1957 postaven Dům potravin, obchodní dům navržený architekty Maxmilianem Gronwaldem a Jiřím Chvatlinou.

Na první pohled nenápadná stavba má vysoké architektonické i urbanistické kvality. Budova na rozdíl od svého předchůdce respektuje postupné snižování zástavby na stoupajícím svahu směrem k Národnímu muzeu a nechává jeho budovu plně vyniknout. Architektonicky je dům navíc pozoruhodným – a v 50. letech odvážným – pokusem o navázání na tradici meziválečné novoklasické architektury. Dům je pětipatrový, poslední dvě podlaží ustupují, jeho hlavni průčelí tvoří zkosená plocha nároží Václavského náměstí a Washingtonovy ulice proti muzeu. Parter je obložený travertinem, původní hlavní vstup zdobily figurální reliéfy od F. Ráčka a L. Zanášky.

Činžovní dům, který na nároží Václavského náměstí před válkou stával, konkuroval svou výraznou věží samotné budově Národního muzea. Pohlednice, kolem 1900, Muzeum hl. m. Prahy

Kromě rozsáhlé a nepříliš citlivé rekonstrukce interiérů od architektů Vávry a Štefkové z devadesátých let prošel dům pouze dílčími úpravami (vstup do vestibulu metra a úpravy parteru), a tak se mu podařilo uchovat si svůj harmonický ušlechtilý vzhled. Tedy až donedávna.

Po zmíněné rekonstrukci se dům stal součástí řetězce OD Bílá labuť. Přízemí a část prvního patra obsadil fastfood a suterén supermarket. Ostatní prostory však již nevyhovovaly záměrům majitele a ten je nechal vyklidit.

Vlastník domu, firma Rephana a.s., se roku 2007 rozhodl přestavět budovu na hotel a využít tak jeho lukrativní umístění s výhledem na náměstí a muzeum. Pro tento účel zadal vypracování architektonické studie Ateliéru TaK architekta Marka Tichého. Studie počítala s několikapatrovou nástavbou v podobě válcové věže, pro jejíž ospravedlnění se investor odvolával na dominantní charakter činžovního domu s věží zbořeného roku 1945, jako by ztráta jeho hmoty byla všeobecně pociťovaným nedostatkem.

Projekt byl sice magistrátem zamítnut, investor však hned o rok později (2008) předložil návrh nový, tentokrát od ateliéru Faber Project architekta Zbyňka Pšeničky. Ten rovněž počítá s odstraněním vrchního ustupujícího patra stávajícího domu, na jehož místě však místo věže vyrůstá třípatrová nástavba. Nástavba lehce ustupuje a vytváří tak terasu podél celé fasády, tři nastavěná patra kryje zaoblená střecha s výrazně vystupujícími úzkými vikýři. Architekti se sice tentokrát více snažili spojit původní objekt s nástavbou do jednotného celku, stále se ale nevyvarovali opakování urbanistického pochybení – tedy nežádoucí pohledové konkurenci vůči blízkému Národnímu muzeu. Nástavbu investor prezentuje jako pokus dům znovu oživit, ačkoli o jeho „umrtvení" se předtím sám postaral.

Kvůli obavě o kompozici náměstí nový návrh Národní památkový ústav odmítl. Žádal také zachování ustupujícího patra původního domu a jeho zapracování do nástavby. Magistrátní odbor památkové péče ve svém stanovisku z 15. srpna 2008 tento požadavek sice převzal, ovšem zlehčil jej formulací „dle statických možností". Podobně byl vyřešen i problém neúměrně vysoké stavby – investor se zaručil, že zachová výšku stávajícího objektu – novostavba prý nebude vyšší než komíny (!) současné stavby.

Památkáři se však nevěnovali příliš vzhledu plánované nástavby, který je problematický a degraduje vzácnou vyváženost proporcí původní

Bývalý Dům potravin. Foto Eliška Varyšová, 2012

architektury. Dům potravin sice zapsanou kulturní památkou nebyl, odborníci si jej však cenili jako jeden z mála příkladů architektury padesátých let 20. století, která se snažila vracet k meziválečné architektonické tradici. Na základě stavebně-historického průzkumu (Alena Krušinová, únor 2009 a SHP-Faber Project s.r.o., listopad 2009) investor usuzuje, že *„památkově hodnotná je pouze vnější fasáda dolní části budovy"* – tedy shodou okolností jen ta část, kterou byl podle projektu ochoten zachovat. Nejen proto vzbuzuje tento závěr dojem účelovosti. Stavba přece tvoří jednotně komponovaný celek a vyjmout z ní jako hodnotnou jen jednu část není smysluplné. Investor si takto připravoval půdu pro odstranění ustupujícího patra. Památkové orgány bohužel na jeho argumenty přistoupily.

Kvůli hospodářské krizi byla realizace projektu odložena, ovšem nikoliv na dlouho. Roku 2009 byla rekonstrukce objektu a jeho adaptace na hotel včetně nástavby schválena i stavebními orgány a stavba započala v roce 2010. Další úpravy a dopracovávání projektu však pokračovaly dál. Roku 2011 byla předložena změna projektu před dokončením spočívající v upřesňování povrchových úprav, obkladu fasády, výplní atd., a byla schválena jak Národním památkovým ústavem, tak magistrátními památkáři avšak s několika podmínkami, především s důrazem na nepřekročení projektem

Vizualizace projektu přestavby domu s nástavbou, Faber Project, dostupné na www.faber-project.cz

stanovené výšky – ačkoli už ta dosahuje v kontextu nároží stěží únosnou mez. Jako prakticky jediný scelovací prvek mezi domem a novou nástavbou byl požadován travertinový obklad vikýřů. Samotné práce na budově však postupovaly natolik pozvolna, že nejproblematičtější důsledek rozhodnutí památkových orgánů se objevil až v létě letošního roku. Domu bylo ubouráno vrchní ustupující patro a na jeho místě bleskovou rychlostí začala růst naddimenzovaná nástavba.

Původní snaha architektů Gronwalda a Chvatliny začlenit Dům potravin do celku Václavského náměstí jako harmonický prvek, který svou výškou nezastíní boční věž Národního muzea, ale jako nenápadný, i když architektonicky kvalitní soused naopak podtrhne jeho dominanci, tak přišla vniveč.

Aktuální stav přestavby, Foto Eliška Varyšová, 2013

Mohutná zaoblená střecha objektu nově dorovnává hřebeny střech Wilsonovy ulice, avšak svého souseda na náměstí převyšuje prázdným štítem. Ušlechtilost architektury samotného domu – jeho střízlivé členění, volba materiálů, reliéfní výzdoba – ztrácí svou proporčnost v neorganickém spojení s novými třemi patry (na místě jednoho!).

Václavské náměstí je nutné vnímat jako celek. Dominuje mu Národní muzeum a celý prostor se tomu přizpůsobil. Nároží horní části náměstí tak tvoří věže muzea, a proto měly být naopak nárožní domy bez akcentu. Postupná gradace hmot zástavby obou uličních front tento princip zdůrazňuje. Výrazně převýšená nástavba Domu potravin kompozici rozbíjí, navíc znehodnotila i samu stavbu. Rozhodnutí o tak zásadním kroku by pro příště mělo být lépe promyšleno. Bývalý Dům potravin tedy potkal podobný osud jako mnoho jiných objektů na Václavském náměstí – jeho umělecká a památková hodnota nebyla ochráněna státními orgány ve prospěch veřejného zájmu, ale deformována investorem ve prospěch zájmu podnikatelského.

Eliška Varyšová

LITERATURA:

BAŤKOVÁ Růžena a kol.: Umělecké památky Prahy. Nové Město a Vyšehrad, Academia, Praha 1998, 456-457

BEČKOVÁ Kateřina: Stane se bývalý Dům potravin věžákem?, in: Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, 2007/2-3;

BEČKOVÁ Kateřina: Krkolomný nápad investora. Proč chránit Dům potravin? In: Dějiny a současnost, č. 1/2008, s. 10, http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/1/krkolomny-napad-investora/.

PRAMENY A DOKUMENTY:

KRUŠINOVÁ Alena: Soupis uměleckohistorických prvků, 2009

FABER PROJECT, s.r.o.: Stavebně-historický průzkum, 2009

Magistrát hl. m. Prahy, odbor památkové péče, spisy čj. 452546/2007, čj. 324854/2008, čj. 737801/2009, čj. 270068/2011

DVA AKTUÁLNÍ PROJEKTY Z ANEŽSKÉ ČTVRTI

Otevřená okna domu nemusejí vždy znamenat, že obyvatelé jsou právě doma. Taková slova mohou napadnout každého kolemjdoucího, míjí-li objekt Obecního dvora na Starém Městě pražském. Nejen otevřená či vysklená okna, ale především celkový dezolátní technický stav této budovy totiž již na první pohled napovídají, že v něm nikdo už pěknou řádku let nebydlel. To by se však již brzo mělo změnit. Nový majitel, společnost Around Inside, jíž areál Obecního dvora od roku 2011 patří, jej chce zrekonstruovat a vytvořit zde celkem 12 bytů. Celý projekt je již v pokročilé fázi schvalování, neboť v říjnu tohoto roku dostal stavební povolení. Jakou podobu by tedy měla získat jedna z nejznámějších chátrajících památek Prahy? Než si zodpovíme tuto základní otázku, je třeba připomenout předešlá jednání okolo rekonstrukce Obecního dvora.

Mapa Anežské čtvrti. Červeně ohraničen areál Obecního dvora, modře pozemek s domem čp. 785. V obou případech je pak tenčími liniemi přibližně vyznačeno umístění plánovaných novostaveb.

Obecní dvůr

Obecní dvůr vždy sloužil (doslova) celému městu. Jeho prostory byly využívány pro ustájení obecních koní, jako úschovna veřejných vozů, strojů, hasičských stříkaček apod., bylo-li je potřeba po dobu jejich nevyužívání někde uskladnit. Samotné domy, tvořící dnešní areál, byly stavěny postupně od 15. století. Z této doby totiž pochází nejstarší část areálu – místnost v přízemí s pozdně gotickou klenou v jihovýchodním křídle při ulici U Obecního dvora. Při této ulici, ale severněji od nejstaršího křídla, vznikla roku 1864 novostavba haštalské školy, jež se plně včlenila do areálu dvora.

Roku 2002 na popud vlastníka areálu, kterým tehdy bylo Hlavní město Praha, vznikl projekt od Petra Malinského z architektonické kanceláře DaM, který počítal s přestavbou areálu na bytové jednotky.[1] Tehdy se Obecní dvůr nacházel v obdobně žalostném stavu, jako je tomu dnes, ovšem s jedním významným rozdílem. V severozápadním rohu areálu, tj. při ulici U Milosrdných stávala klasicistní budova stájí. I přesto, že byla – obdobně jako celý areál – památkově chráněna, návrh Petra Malinského počítal s jejím odstraněním. Na jejím místě měla vzniknout novostavba, jejíž vznik by zaručoval finanční výnosnost celého projektu. Klub Za starou Prahu proti tomuto plánu vystoupil, neboť památkově chráněné objekty by měly být uchovány v takovém rozsahu, v jakém byly prohlášeny za kulturní památku.

Přesto v prosinci roku 2002 k demolici stájí skutečně došlo.[2] Obecní dvůr tak tehdy přišel o jednu ze svých budov, potřebné rekonstrukce se mu tehdy však nedostalo. Od roku 2005 město začalo usilovat o odprodej celého areálu. Koupila jej až o dva roky později firma Konstruktiva Konsit,

1 BIEGEL, Richard: Návrh obnovy a dostavby Obecního dvora čp. 800 a 1017 na Starém Městě, in: Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, č. 2002/3, s. 16-19

2 HANZLÍKOVÁ, Kateřina: Co bylo nutno obětovat, aby mohl být staroměstský Obecní dvůr rehabilitován, in: Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, č. 2003/2, s. 8-9.

Pohled na Obecní dvůr, konkrétně budovu bývalé haštalské školy z roku 1864, při křížení ulic U Obecného dvora a U Milosrdných

jejíž plán na vybudování 15 luxusních bytů vzal v době počínající krize za své, neboť na ně firma tehdy neměla dostatek financí. Areál tak koupila v červenci 2011 společnost Around Inside, čímž se již dostáváme k aktuálnímu projektu.

Autory současného návrhu jsou světoznámý architekt Riccardo Boffil a jeho český spolupracovník architekt Marek Tichý z architektonické kanceláře TaK. Tato dvojice je podepsána již pod návrhem přestavby domu U Drahomířina sloupu pro účely Knihovny Václava Havla, který rozhodně nelze označit vůči historickému památkově chráněného domu za ohleduplný. Na základě zmíněné zkušenosti tak vyvstává obava, zda architekti nezvolí při rekonstrukci Obecního dvora opět výrazně kontroverzní přístup. Na první pohled se zdá, že nikoliv. Ovšem již na pohled druhý se i tento projekt jeví jako problematický.

Novým nejvýraznějším prvkem se stane budova novostavby v severovýchodním rohu areálu, tedy v místech, kde do roku 2002 stávala již zmíněná budova stájí. Díky tomu, že k jejímu odstranění došlo již dříve, je dnes nová majitelka v jistém slova smyslu ve výhodnější výchozí pozici, než tomu bylo právě před deseti lety. Odpovědnost za odstranění památkově chráněné části Obecního dvora tudíž nese jakožto tehdejší majitel samo město, resp. tehdejší investor.

Na volném prostranství po bývalých stájích by měla vzniknout pětipodlažní moderní budova jednoduchého kubického tvaru s jedním podzemním patrem, jejíž předsazená ocelová fasáda bude pokryta pohledovým nerezovým perforovaným plechem v kombinaci s většími prosklenými plochami oken. Výškově tato budova tedy navazuje na sousední objekt čp. 804 v Kozí ulici. (Platí tak zde známá zásada, že novostavby se téměř vždy přizpůsobují nejvyšší stavbě svého okolí.)

Architektonicky však z atmosféry svého prostředí příliš nečerpá, takže na první pohled je tato stavba přece jen značně kontrastní. Za ne zcela šťastnou lze označit podobu parteru v ulici Milosrdných, kde by měla být velká garážová vrata, pokrytá stejným perforovaným plechem jako celá fasáda, i když její přízemní partie by měly být pokryty tzv. vertikální zahradou, tedy porostlé drobnými rostlinami. Ovšem umístění velkých vrat do této ulice dává jasně najevo, že se k veřejnému prostoru novostavba „obrací zády“ a orientuje se čelem směrem do dvora. Na jednu stranu je tato orientace pochopitelná, je to severní strana, která je méně vhodná k obývání, přesto by samotný parter neměl být řešen jako „nedobytná stěna“, ale měl by více využívat kontaktu s městem a být vůči němu alespoň pocitově otevřenější.

Samotné historické objekty na první pohled nepodstoupí výrazné zásahy. Porovnáme-li stávající

Nádvoří areálu Obecního dvora. Nejvyšší budovou je objekt bývalé haštalské školy.

půdorysy a půdorysy nově navržené, může nás příjemně překvapit, že se do původních dispozic nebude zasahovat nijak drasticky. Některé z příček se probourávají či některé bourají zcela, základní historická dispozice se však většinou zachovává.

Ovšem jsou tu i zásahy, které ocení jen málokterý památkář a které se týkají hlavně méně pohledově exponovaných partií. Zdi stávajících budov projdou razantní injektáží a zpevňováním, což se bude týkat také historických kleneb, které by tak měly být „zality betonem“. Dojde k odstranění současných podlah, podstatným způsobem bude zasahováno také do stropních konstrukcí. Nový projekt nepočítá s dochovanými historickými dveřmi v interiérech, přestože jsou převážně v dobrém stavu. Okna, jež jsou v kondici o poznání horší, budou nejspíš nahrazena kopiemi, ačkoliv by při dobré vůli postačilo repasování těch stávajících.

Většina těchto zásahů je obrazně i doslovně ukryta očím pozorovatelů, protože se do celkové podoby Obecního dvora nepromítnou. Výrazně však zasáhnou do autenticity památkové hmoty

Pohled opačným směrem na prázdné místo po zbořených stájí, kde bude vystavěn nový pětipodlažní dům.

Nejstarší místnost areálu, jež se nachází v jihovýchodním křídle při ulici U Obecného dvora. Pozdně gotické křížové klenby pocházejí patrně z 16. století.

objektu, která je však jednou z nejcennějších a nejoceňovanějších hodnot památek obecně.

Za nejproblematičtější zásah je nutno označit plánované vestavby do pozdně barokních krovů ze šedesátých let 18. století, vložení nových vikýřů a střešních oken. Dojde tím nejen k poničení historických krovů, ale promění se také výrazně střešní krajina této zázrakem zachované enklávy předasanačního Starého Města. Poněkud zvláštní cítění architekti projevili, když některé z vikýřů navrhli – jak sami uvádějí – v pseudobarokní podobě. Pseudohistorické architektonické formy jsou však dnes přežilé a nelze je označit za řešení k památce citlivější. K původnímu charakteru mají stejně daleko, jako kdyby byly řešeny v novotvaru.

Jak tedy nahlížet na plánovanou rekonstrukci Obecního dvora? Jedni možná ocení, že se tato památka konečně dočká důstojnější podoby, druzí budou naopak naříkat nad ztrátou jedinečné starosvětské atmosféry tohoto objektu. Je však zapotřebí si uvědomit ještě dvě okolnosti; v současné době se v Praze realizují projekty, jež se ze své parcely snaží zcela bezohledně vytěžit co nejvíce možného objemu (např. Copa Centrum ve Spálené ulici či přestavba bývalé obchodní banky Na Příkopě). Do této kategorie rekonstrukce Obecního dvora naštěstí nepatří. Bohužel zde však nemůžeme mluvit ani o příkladně citlivém přístupu k památce.

Za Haštalem

Věčný problém novostavby v historickém prostředí řeší projekt, který by měl vzniknout jen několik málo metrů od Obecního dvora. V drobné slepé uličce Za Haštalem se nachází pozdně klasicistní domek čp. 785, který získal po svém majiteli ze 17. století Jana Řásného z Řásnova označení Řásnovka. Celá tato oblast představuje bezpochyby jedno z nejmalebnějších zákoutí staré Prahy. Drobné historické domy lemující ulici Za Haštalem doplňuje klidná atmosféra hřiště. Přestože se nacházíme

Průhled schodištní chodbou v budově haštalské školy.

v centru města, je tato lokalita velmi tichá a má nádech až venkovského zákoutí, což podtrhuje i fakt, že zde jedna místní obyvatelka chová slepice. Tuto oázu klidu, v níž se jakoby zastavil čas, pak rámují při Haštalské ulici vyšší domy z mladšího období. I tyto kontrasty dnes již neodmyslitelně patří k Praze.

Dům čp. 785 je tvořen v podstatě dvěma samostatnými objekty, z nichž prvý, nacházející se v jihozápadním rohu parcely a otočený do ulice Za Haštalem, byl vystavěný ještě na gotických základech. Jeho dnešní podoba je však až z 30. let 19. století. Druhá budova zabírající naopak severovýchodní část parcely je koncipovaná spíše jako dvorní přístavba s pavlačemi a je o něco mladší, z roku 1877. Netřeba zdůrazňovat, že pro svoji dlouhou stavební historii je tento dům chráněn jako nemovitá kulturní památka.

Dnešní stav objektu však napovídá, že se s budovami ještě něco dělo i později. Během šedesátých let 20. století došlo k ubourání části budovy při ulici Za Haštalem a na jejím místě vznikl menší park a dětské hřiště. A tato situace zůstala do dnešních dní.

Tato téměř idylická situace má být však v brzké době narušena. Majitel domu, společnost Hastal Apartments, s.r.o., má v plánu celý objekt zrekonstruovat, vybudovat zde nové luxusní byty a přistavit k němu další dvě novostavby. Stejně jako při přestavbě Obecního dvora, i zde můžeme s po-

Vizualizace nové budovy, nejprve pohled z nároží ulic U Milosrdných a Kozí, druhý pohled do nádvoří.

vděkem kvitovat, že se počítá s obytnou funkcí staveb, nebot'se do dané lokality skutečně jiná funkce nehodí. Zde však přínos nového projektu končí.

Již roku 2009 oslovil majitel firmu Spojprojekt, aby mu vypracovala projekt přestavby domu s tím, že k němu budou navíc přistavěny dvě novostavby. Jedna z nich je plánována na místě dříve zbourané části jihovýchodního křídla, druhá novostavba by se měla nacházet severně od domu čp. 785 při ulici Haštalská (viz mapku na str. 21). Kvůli radikálním zásahům a kvůli nevhodné podobě navržených novostaveb Národní památkový ústav roku 2010 celý projekt označil za vyloučený. Jako v mnoha jiných případech však výkonný orgán, tedy Odbor památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy nedbal názoru NPÚ, a takřka bez výhrad celý návrh povolil. Tento projekt pak byl sice upravován, základní koncept však zůstal.

V současné době projekt zpracovává Ing. arch. Petr Malinský, jehož návrh je aktuálně projednáván. Architekt Malinský vypracoval dvě variantní řešení. Varianta první předpokládala přestavbu původních dispozic stávajícího domu či vestavbu do historických krovů. Novostavba při ulici Za Haštalem byla řešena jako krychlová pětipodlažní budova s ustupujícím posledním patrem. Plocha fasády měla být pokryta pravidelným rastrem ze sklocementových desek, mezi nimiž byly prosklené plochy francouzských oken. Před nimi pak byly jednoduché skleněné desky, jakožto zábradlí těchto oken.

Také severní novostavba při Haštalské ulici byla navržena jako pětipodlažní budova, ale rovnou se třemi podzemními podlažími (!). Výška této budovy se sice váže k dvornímu pavlačovému domu, nicméně zásadní rozdíl spočívá v tom, že novostavba bude mít rovnou střechu, nikoliv pultovou, jako je tomu u historického domu. Také fasáda tohoto domu je obložena světlými sklocementovými deskami vertikálně skládanými v kombinaci se skleněnými plochami francouzských oken. Desky však již nejsou uspořádány do pravidelné mříže jako u jižní novostavby, ale vytváří různě velké plochy stěn objektu. Povrh fasády je horizontálně po jednotlivých patrech rozčleněn, což vytváří dojem, že některá patra mírně vystupují do prostoru a jiná jsou zase zasunuta.

Zatímco tato první varianta je záměrně značně kontrastní vůči svému okolí, varianta druhá je naopak pojata coby „památkářská architektura“. Jižní

Dům čp. 785 v ulici Za Haštalem. Po pravé straně za plotem se nachází dětské hřiště.

Pohled z dětského hřiště, v pozadí pavlačový objekt domu čp. 785.

novostavba totiž není navržena v soudobém výrazu, ale snaží se maskovat historickou fasádou převzatou z původního domu a snaží se budit dojem, že jen dostavuje kdysi zbořené křídlo. Má to však háček. Aby architekt dosáhl požadovaného objemu, nastavuje historický jednopatrový dům dalším druhým patrem, které navíc obsahuje další půdní vestavby. Takže původní drobný domek nabobtnal do nečekaného rozměru. Severní novostavba je pak řešena stejně jako v prvním návrhu.

Přestože se může zdát, že druhá varianta je o něco citlivější, opak je pravdou. Obě varianty jsou stejnou měrou nevhodné. Pokud by došlo k realizaci, představovalo by to naprosté zničení veškerých hodnot, jež starý dům obsahuje. Nejenže se opět předpokládá vybourání značného počtu historických konstrukcí, ale navýšením objemu budovy do výšky i do šířky by se vytratilo jeho celkové původní měřítko. To už není pouhý fasádismus, jak jej běžně známe, ale výrazné narušení proporcí této památky a naprostá proměna jeho podoby.

Oba variantní návrhy projednávala Památková rada Národního památkového ústavu dne 30. 5. 2013 a dospěla k jasnému názoru. Druhou variantu razantně odmítla *„z důvodu potřeby zachování autenticity areálu kulturní památky“*.[3] Doporučila tak raději první návrh, řešený sice kontrastněji, ale v zásadě „upřímněji“. Novostavba by si totiž neměla na nic hrát a přetvařovat se.

Přesto i u hodnocení této varianty nelze být nekritický. Ve srovnání s historickým domem jasně vidíme, že moderní budova je předimenzovaná. Architektonicky nereaguje na historické prostředí a nenabízí ani invenci, která by prostor obohacovala. Památková rada proto doporučila, aby i tento projekt byl znovu přepracován s tím, že by bylo vhodné *„pro stavbu použití materiálů i detailů, které lépe odpovídají měřítku a prostředí kulturní památky“*.[4] Nutno ovšem ještě dodat, že redukci objemu nelze očekávat, protože již byl povolen během dřívějších jednání a nyní se tak řeší už jen ztvárnění samotné fasády.

Co je však již rozhodnuto, je podoba severní novostavby. Ta se nachází v trochu jiném architektonicko-urbanistickém prostředí, neboť tato část Anežské čtvrti byla v první čtvrtině 20. století asanována a došlo zde k výstavbě nových vyšších budov. Ačkoliv navržená stavba také nepředstavuje příliš důmyslné řešení, lze očekávat, že se snáz včlení do svého prostředí, než je tomu v případě jižní novostavby, která se naopak obrací do prostoru před asanací uchráněného. Plánovaná přestavba a nástavba domu čp. 785 a navržené novostavby nelze hodnotit příliš pozitivně. Dům není v natolik špatném technickém stavu, aby bylo potřeba do něj

3 Zápis 3. zasedání Památkové rady Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hl. městě Praze, dne 30. 5. 2013

4 Tamtéž.

Haštalská ulice s pohledem na prostranství, kde má stát severní novostavba

výrazně zasahovat. Navíc část objektu je dodnes stále využívána. Nové budovy nepředstavují zásahy, jejichž zřejmou snahou by bylo obohacení tohoto jedinečného místa. Sledují jen svůj vlastní zájem a podobou se vůči historickému prostředí svého okolí spíše vymezují. Je to škoda. Toto doposud uchráněné zákoutí staré Prahy dostane projektem nežádoucí zásah.

Projekt přestavby Obecního dvora i přestavby domu čp. 785 mají společnou jednu zásadní vlastnost. Velmi trefně ji popsal doc. PhDr. Josef Štulc v rozhovoru pro Hospodářské noviny: *„Historické budovy v srdci Prahy si investoři typicky pořizují kvůli jejich lukrativní adrese a kalkulují budoucí zisky z pronájmu. Až následně řeší, že adaptace staveb nebude kvůli památkové péči jednoduchá“.*[5] Mnohdy to pak znamená ten přístup, jenž se opakuje téměř u každé památkové kauzy; historické objekty se přizpůsobují požadavkům investora a nikoliv naopak. I u dvou popsaných příkladů je požadován náročnější stavební program, než jaký jsou oba domy schopny unést.

Anna Kusáková

Foto současného stavu autorka článku, listopad 2013

LITERATURA, DOKUMENTY:

VLČEK Pavel a kol.: Umělecké památky Prahy. Staré Město. Josefov. Academia, Praha 1996

BIEGEL Richard: Návrh obnovy a dostavby Obecního dvora čp. 800-I a 1017-I na Starém Městě, in: Za Starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu 2002/3

HANZLÍKOVÁ Kateřina: Co bylo nutno obětovat, aby mohl být staroměstský Obecní dvůr rehabilitován, in: Za Starou Prahu. Věstník Klubu Za starou Prahu 2003/2

Josef Štulc: V Praze nevznikají památky budoucnosti, in: Hospodářské noviny, 20. 11. 2013

Stavební povolení: čj. UMCP1 150645/2013

Zápis 3. zasedání Památkové rady Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hl. městě Praze, dne 30. 5. 2013

ELEKTRONICKÁ MÉDIA:

http://euro.e15.cz/stinadla-oziji-780228

http://magazin.e15.cz/bydleni/aktuality/obecni-dvur-v-centru-prahy-se-docka-revitalizace-977150

5 Josef Štulc: V Praze nevznikají památky budoucnosti, in: Hospodářské noviny, 20. 11. 2013

NÁKLADOVÉ NÁDRAŽÍ ŽIŽKOV

ZASTAVENÍ K 10. VÝROČÍ ZAHÁJENÍ SNAHY O PAMÁTKOVOU OCHRANU

V březnu roku 2013 byla podpisem ministryně kultury Aleny Hanákové administrativní budova nákladového nádraží Žižkov s oběma křídly skladišť zapsána do seznamu nemovitých kulturních památek. Bylo tak prozatím ukončeno bez tří měsíců desetileté úsilí o zajištění památkové ochrany tohoto objektu. Jelikož však o přesné budoucnosti a využití budov nádraží není ještě rozhodnuto, ponechejme zatím „šampaňské" v ledničce.

Nákladové nádraží Žižkov – pohled na administrativní budovu

Vznik Nákladového nádraží Žižkov souvisel s nutností vyřešit vysokou koncentraci zásob, zejména potravin a uhlí, které se po svém dopravení do Prahy ve velké míře soustřeďovaly na osobních nádražích, odkud byly dále distribuovány. Od roku 1919 bylo zvažováno, že nákladové nádraží jako hlavní zásobárna Prahy bude vybudováno na území zvaném Horní Stromka při Černokostelecké ulici a již v roce 1921 zde bylo započato s vyměřováním ploch. Představitelé Žižkova však s tímto záměrem nesouhlasili a dokázali prosadit, že nákladové nádraží bude vybudováno při severní hranici olšanských hřbitovů. Vybrané území mělo bohatou historii, která byla spjata zejména s válečnými taženími proti Praze. Při kopání základů nových drážních budov byly objeveny např. zbraně ze sedmileté války a lze proto tedy očekávat, že při případných stavebních aktivitách může archeologický výzkum mnohé zajímavosti ještě odhalit.

Stavba nádraží podle projektu Miroslava Chlumeckého, Karla Caivase a Vladimíra Weisse započala v roce 1927 zemními úpravami, v roce 1931 byla zahájena stavba skladišť a střední rampy, v roce 1934 stavba administrativní budovy, první nákladní vlak vjel do nádraží v roce 1936.[1] Běžný provoz na nákladovém nádraží Žižkov skončil v roce 2002.

1 HONS, Josef, Šťastnou cestu. Vyprávění o pražských nádražích, Praha 1961, s. 185–186.

Nákladové nádraží Žižkov – pohled na jižní křídlo skladišť

V roce 2003 vypracoval Jan Jakub Outrata za Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v hl. m. Praze, návrh na prohlášení objektu nákladového nádraží Žižkov nemovitou kulturní památkou. Původní návrh zahrnoval i ochranu funkcionalistických objektů vrátnic a původního oplocení. Jelikož řízení k předmětnému návrhu nebylo v příštích sedmi letech zahájeno, podal Klub Za Starou Prahu v roce 2010 nový návrh, který doplňoval návrh NPÚ o nové skutečnosti. Asi tou nejvýznamnější z nich byla podstatná změna přístupu společnosti k hodnocení industriální architektury. Druhé podání mělo za výsledek, že Ministerstvo kultury zahájilo řízení na základě původního návrhu podaného NPÚ. Na základě ukončeného řízení pak bylo v prosinci 2010 nákladové nádraží v rozsahu návrhu prohlášeno kulturní památkou. Proti prohlášení byl podán ze strany vlastníka, Českých drah, a.s. rozklad. V květnu 2011 vrátil ministr kultury Jiří Besser věc k novému projednání, na jehož základě bylo nádraží v únoru 2012 tentokrát již bez objektů vrátnic a oplocení prohlášeno kulturní památkou podruhé. Vlastník opět podal proti rozhodnutí rozklad a věc se opět vrátila k projednání. Na konci listopadu byly hlavní administrativní budova a budovy skladišť prohlášeny kulturní památkou napotřetí. Od 12. března 2013 jsou objekty zapsány v seznamu nemovitých kulturních památek.

Jak bylo v úvodu zmíněno, pouhým zápisem celá věc pro nádraží nekončí, ale teprve začíná. V období let 2010–2013 došlo ve vztahu veřejnosti k nákladovému nádraží Žižkov k podstatné změně. Zatímco v letech předchozích byl tento soubor ceněn a vnímán jen úzkou skupinou odborníků a nadšenců, stalo se z něj v uvedených třech letech skutečné veřejné téma. Posun ve vnímání byl patrný i během dvou veřejných diskuzí, které v roce 2011 a 2013 uspořádalo občanské hnutí Tady není developerovo. Zatímco v březnu 2011 se v rámci debaty, která následovala po prvním prohlášení památkou, diskuse nesla ve vyhroceném duchu „zbourat-nezbourat“, v květnu 2013 po třetím prohlášení kulturní památkou byla dle mého názoru nálada v sále již odlišná. Byly pokládány otázky po dalším využití budov, kde se nabízí například jejich veřejné, zejména kulturní využití.

Znovu je však nutné si uvědomit, že prohlášením památkou nemá objekt v žádném případě vyhráno. Zcela zásadní překážkou v hledání rozumného řešení využití je problematický majetkoprávní status: budovy i okolní pozemky (mj. parcelní číslo 4450/1) jsou vlastnictvím společnosti České dráhy a.s., které však jsou v dispozici s tímto majetkem – obdobně jako i na dalších velkých pražských nádražích (Masarykovo nádraží, nádraží Smíchov) – svázány existencí smluv s významnými developerskými subjekty o budoucím přednostním prodeji těchto nemovitostí, v případě nákladového nádraží Žižkov se

Nákladové nádraží Žižkov – pohled na severní křídlo skladišť

jedná o společnost Sekyra Group. V praxi to pro budoucnost objektů nákladového nádraží zřejmě znamená, že budoucí projekt využití těchto budov bude buď investicí společnosti Sekyra Group, nebo někoho, kdo od Českých drah, případně od společnosti Sekyra Group tyto objekty získá, tedy vykoupí. V tomto ohledu je tedy alfou i omegou budoucnosti nádraží, kdo a jaký projekt využití bude v objektech realizovat. V tuto chvíli se však zdá, že bez ohledu na další vývoj musí budoucí investor okolní zástavby s existencí objektů počítat. Nejbližší budoucnost novopečené památky je tedy hledáním kompromisu v otázce využití a míry přestavby. Pokud bychom měli v tuto chvíli vyslovit nějaký závěr, půjde zejména o to, aby bylo dosaženo kompromisu věcného a nikoliv typicky českého, kterým bude devastace podstaty nádraží za dodržení všech zákonných nařízení.

Dalším tématem, které se otevírá, je řešení zástavby v okolí nádražních budov. I zde se problém košatí. Developerská výstavba, tak jak je v Praze v posledních letech praktikována, s sebou totiž nese riziko, které by s trochou nadsázky bylo možné nazvat „urbanismus od plotu k plotu". Mám tím na mysli ty projekty, které začínají i končí na hranici pozemku a nesnaží se příliš zabývat otázkou, co se nachází za vlastní parcelační čarou. V případě Žižkova je tento problém možné demonstrovat hned na severní hranici nákladového nádraží, kde je v tuto chvíli připravován projekt obchodně-administrativního centra spojeného s bytovou výstavbou společnosti Discovery Group. Autorem projektu, který se v současné době dle informací webu společnosti nachází v závěrečné fázi příprav urbanistické a dopravní studie, je ateliér Hamiltons Architects.[2] Centrum, tak jak je nyní prezentováno svými zejména výškovými parametry i skutečností, že opět maximálně plošně využívá parcelu, vytváří v těsné blízkosti severní nádražní budovy hmotovou konkurenci, vůči které subtilní funkcionalismus nemá naději.

Jak je patrné, klíčová rozhodnutí památkové objekty nákladového nádraží Žižkov teprve čekají. Podstatné však je zejména to, že kromě lapidární ochrany podstaty památky se podařilo něco víc. Funkcionalistické budovy nádraží se staly veřejným tématem, na kterém širší veřejnosti záleží a které se pro širokou veřejnost ukázalo podstatným. Rozhodně podstatnějším, než by tomu bylo před uplynulými deseti lety.

Michal Novotný

Foto současného stavu autor článku, květen 2013

2 Projekt prezentován na http://www.discovery-group.cz/cz/projects.php?id=10 [2013-11-23]. Pozemky určené k realizaci projektu p.č. 4450/2, 4450/77 a 4450/82 jsou v současnosti majetkem vzájemně provázaných firem CCZ a.s., CCY a.s. a Pražský projekt a.s., které jsou dle údajů obchodního rejstříku provázány se společností Discovery Group.

USEDLOST PETYNKA/VINCENTIUM JE JAKO ŠÍPKOVÁ RŮŽENKA

Obyvatelé Prahy 6-Břevnova se obrátili na Klub Za starou Prahu s žádostí, aby se vyjádřil ke kauze, kterou sami velmi intenzívně prožívají již několik posledních let. Jedná se o starou břevnovskou usedlost Petynka (čp. 32, Na Petynce 19) ve svahu mezi ulicemi Patočkovou a Na Petynce, jejíž sousedy tvoří usedlosti Kajetánka na západě a Šlajferka na východě.

Fotografie průčelí Vincentina v nejlepší době jeho historie kolem roku 1910.

Nejstarší část Petynky s romantizujícím průčelím přibližně z poloviny 19. století završeným stupňovitým štítem se obrací k jihu a podobně jako sousední Kajetánka byla pohledovým akcentem v rozsáhlé zahradní kompozici. Před koncem 19. století získal usedlost spolek Vincentinum, který byl charitativním zařízením pečujícím o osoby s nevyléčitelným onemocněním. K původní usedlosti bylo přistavěno několik budov na západní i východní straně. V padesátých letech objekt přešel pod ministerstvo obrany, které jej přestalo po roce 1989 využívat, a pro státní majetek se stal objektem zbytným.

V roce 1992 byl založen Nadační fond Vincentinum jako pokračovatel charitativní tradice svého předchůdce s obdobným názvem a v rámci restitucí se pokoušel objekt původního Vincentina získat. Přímou návaznost však prokázat nedokázal a tak neuspěl. Usedlost dál chátrala v majetku ministerstva obrany. Přestože o budovy usilovala pro sociální využití i Městská část Praha 6, nakonec, v roce 2006, je přece jen získal spolu s rozsáhlými pozemky Nadační fond Vincentinum bezúplatným převodem. Smluvně se však ministerstvu obrany zavázal plnit využitím nemovitostí svůj deklarovaný nekomerční sociální program, a to nejméně po dobu 25 let. Novodobé Vincentinum ale nemělo vlastní kapitál potřebný k rekonstrukci objektu a získat jej ani v následujících letech nedokázalo. Jaké vůbec vyvíjelo v té době aktivity nelze vytušit ani z jeho webových stránek kromě toho, že připravuje dva stavební projekty, a to ve spolupráci

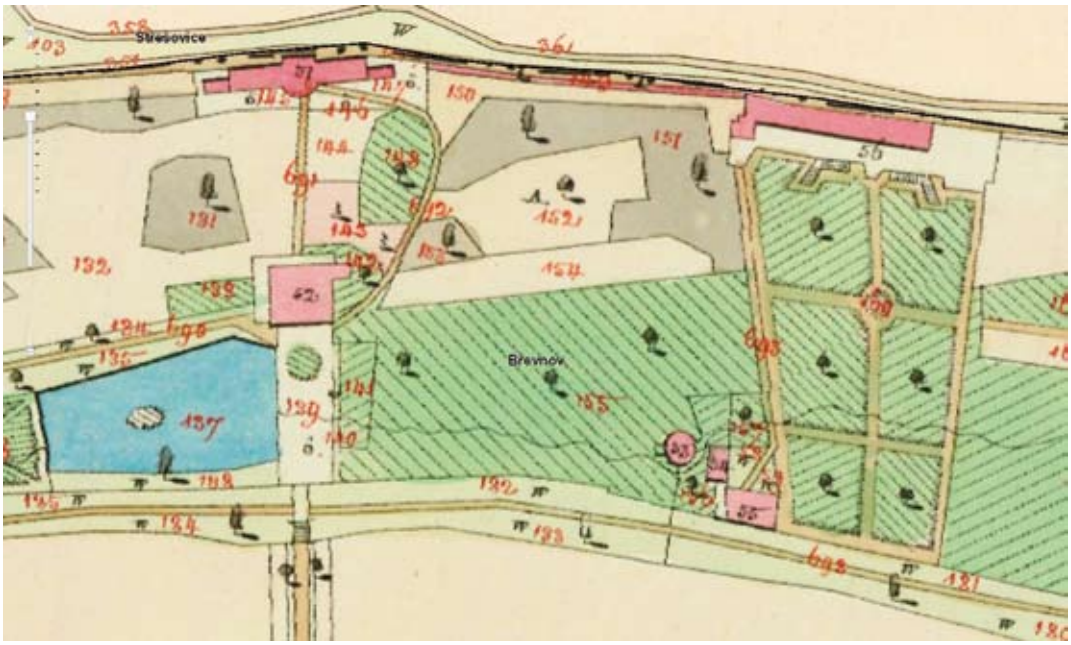

Výřez ze stabilního katastru zachycujícího stav zástavby k roku 1840. Petynka je označena čp. 56, vlevo budovy usedlosti Kajetánka označené čp. 51 a 52.

Výřez z polohopisného plánu z roku 1910 se všemi třemi sousedícími usedlostmi. Uprostřed Petynka/ Vincetinum s čp. 32 s již přistavěnými budovami na západě, které dostaly čp. 487.

s developerskou společností Limus Romanus. Jedním z nich měla být právě plánovaná novostavba, tedy nikoliv přestavba, na místě Petynky zaštítěná historickým názvem Vincentinum a sociálním účelem, který byl nepřekročitelnou podmínkou smlouvy s ministerstvem. Budovu však hodlal developer postavit pouze tehdy, pokud by ministerstvo obrany schválilo směnu pozemků. Nadační fond Vincentinum by developerovi přenechal Petynku výměnou za jiné pozemky mimo Prahu, kde by byla postavena další budova, aby mohl fond plnit a rozvíjet své charitativní poslání.

Celou kauzu v této fázi popsala reportáž pořadu Reportéři ČT, vysílaná 29. 7. 2013.[1] Právě na jejím základě se ministerstvo obrany začalo konečně zabývat kontrolou dohody uzavřené v roce 2006. Výsledkem byla sankce v podobě pokuty 48 miliónů, kterou nyní požaduje ministerstvo obrany po Nadačním fondu Vincentinum. Ten však má jediný majetek, a tím je právě usedlost Petynka v odhadované hodnotě 93 miliónů Kč.[2]

Tato situace navíc gradovala počátkem října tohoto roku korupční kauzou, kdy policie ČR zatkla několik osob nabízejících developerské firmě Limes Romanus, že za úplatek zařídí na ministerstvu obrany jak úlevu z pokuty, tak kýžený převod pozemků.[3]

1 http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/236503-nadacni-fond-hodla-vydelat-na-darovane-nemovitosti-charita-jde-stranou/

2 http://www.bezkorupce.cz/kauzy/petynka/

3 http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/244441-policie-zatkla-sest-lidi-chteli-20-milionu-za-dohodu-s-obranou/

Tradiční průhled k usedlosti přes travnatou plochu a rybníček.

Co čeká nešťastnou Petynku v příštích měsících, nelze odhadnout, jde však dozajista o varovný příklad pokusu o šmelení se stáním majetkem, i když nepochybně nikoliv první, tedy alespoň jeden z prvních, který byl takto zveřejněn a snad zmařen.

Záměr obnovení sociálního zařízení pro seniory je bezpochyby velmi bohulibým a jen on ospravedlňuje předchozí bezúplatné získání pozemků a budov na tak mimořádném místě. Proč se ovšem Nadační fond Vicentinum zachoval jako bezskrupulózní developer a návštěvníkům svých webových stránek[4] předvádí vizi tak architektonicky konzum-

4 http://www.nfvincentinum.cz/Projekty/Domov-pro-seniory-Vincentinum-Petynka

Západní přístavba Vincentina z počátku 20. století s vytlučenými okny budí dojem spekulativního chátrání.

ního, nenápaditého a robustního řešení (architektonický atelier Loxia, a.s.), jehož realizace by byla jen devalvací břevnovského pásu usedlostí? Obáváme se, že jde o zneužití „značky" Vincentinum pro obyčejnou komerční výstavbu, jen zpočátku maskovanou sociálními účely. Přezíravý přístup vlastníka nemovitosti k tradicím a hodnotám místa by takovému vysvětlení nasvědčoval.

Místní občané zorganizovali petici proti bourání a člen zastupitelstva MČ Prahy 6 za stranu Zelených pan MUDr. Antonín Nechvátal podal podnět na MK ČR, aby budova usedlosti Petynka byla prohlášena za památku. Ministerstvo kultury ČR však podnět odmítlo a řízení nezahájilo.

Klub Za starou Prahu se ke kauze vyjádřil takto:

Budovy bývalé Petynky/Vincentina jsou součástí pásu historických břevnovských usedlostí Malovanka, Šlajferka, Petynka, Kajetánka, který sám o sobě představuje vysokou urbanistickou hodnotu a znamená pro obyvatele této lokality významnou identifikaci s místem a vytváří silný vztah k její minulosti, jak dokládá aktivní protest břevnovských občanů vyjádřený peticí. Tato skutečnost by neměla být městskou částí lhostejně přehlížena a smetena jako zbytečná překážka developerského projektu, ale městská část a její politická reprezentace by naopak takto jasně vyjádřený názor občanů měly podporovat a ctít.

Domníváme se, že snížením plánovaného objemu stavebního záměru by bylo možné dosáhnout kompromisního řešení, které by vyhovělo oběma stranám sporu. Rozhodně by měla být zachována hlavní budova usedlosti v romantizujícím slohu první poloviny 19. století, jejíž štítové průčelí se pohledově významně uplatňuje od Patočkovy ulice, a přestavbou či dostavbou bočních křídel by bylo možné realizovat zamýšlený stavební program sociálního bydlení.

Stavební záměr, který jen podnikatelsky těží z významu lokality a přitom není ochoten zachovat alespoň nejvýznamnější prvky její historické paměti, považujeme za špatný a nehodný společnosti, která deklaruje svůj vřelý vztah k architektonickým a urbanistickým hodnotám a respekt k názoru občana.

Vyzýváme politickou reprezentaci Městské části Praha 6 i příslušné úřady státní správy, aby dbaly výše uvedených skutečností a snažily se sladit záměr městské části s jasně vyjádřeným názorem a přáním občanů.

Usedlost Petynka/Vincentinum je prozatím jako Šípková Růženka, spí a čeká na své vysvobození. Při citlivém přístupu může místo rozkvést do nečekané krásy, necitlivý přístup jej zničí.

Kateřina Bečková

Foto současného stavu autorka článku

Návrh budovy Nového Vincentina z webu Nadačního fondu Vincentinum. Autorem návrhu je ateliér Loxia, a.s.[5], který má s touto lokalitou již zkušenost, protože navrhl také sousední obytné budovy v ulici Na Petynce, vložené do severního okraje pozemku usedlosti Kajetánka.

5 http://www.loxia.cz/

PROKOPSKÉ ÚDOLÍ: DEVELOPERSKÝ VPÁD DO PŘÍRODNÍHO PARKU

Prokopské údolí je dnes pro všechny Pražany synonymem vzácného doteku s geologicky a botanicky unikátním přírodním prostředím, cílem výletů a procházek nejen obyvatel lidnatých sídlišť v okolí a zejména však místem, kterému se pomalu po necelém století průmyslové exploatace opět začal zvolna navracet jeho bukolický charakter známý ze starých vedut. Není sice divu, že se našel developer, který zatoužil část této idylické lokality privatizovat pro své klienty, je však pobuřující, že mu Praha 5 na úkor nás všech toto drzé přání splnila.

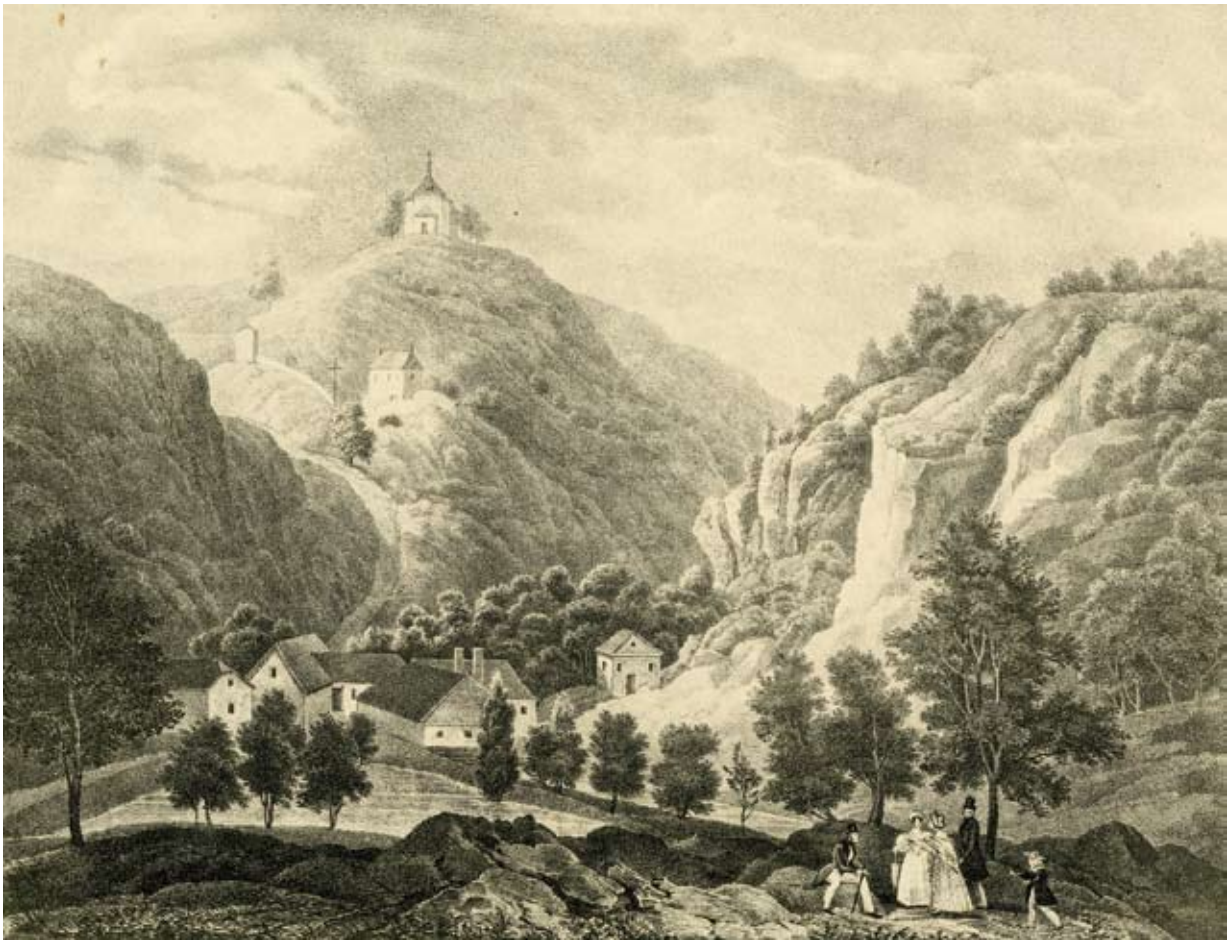

Prokopské údolí bylo vždy chápáno jako malebný kout přírody a výletní místo nedaleko Prahy. Adolf Kunike, litografie, kolem 1830. Muzeum hl. m. Prahy.

Malebné údolí na levém břehu Vltavy západně od Prahy bylo odedávna spjato s legendou o sv. Prokopovi, který zde měl na přelomu 10. a 11. století jako poustevník pobývat v jeskyni. Nedaleko od této svatoprokopské jeskyně byl postaven v baroku malý kostelík zasvěcený témuž světci a k němu byly každoročně pořádány Pražany oblíbené letní poutě. V poslední čtvrtině 19. století ovšem do údolí vpadl průmysl. Těžbou vápence, jeho dalším zpracováním a výrobou stavebních hmot se zabývaly zejména firmy Barta & Tichý, později n. p. Prastav, v blízkosti Hlubočep a firma Biskup, Kvis & Kotrba v blízkosti Řeporyjí. Těžební aktivita ustala až v 60. letech 20. století, kdy byly výrobní objekty (pece, haly, kotelny s komíny) zbořeny a údolí postupně navracen jeho přírodní charakter. Bohužel byl v té době zbořen i poddolovaný prokopský kostelík a v podloží skalního masivu, na kterém stál, vybudovány rozsáhlé podzemní vojenské objekty patřící dodnes armádě.

V blízkosti nádraží Praha-Hlubočepy zbyly donedávna dva tovární objekty postavené původně pro výrobu průmyslových plynů. Hydroxygen, Hlubočepy čp. 418, Hlubočepská ul. Továrna na výrobu svářecího plynu, byla postavena v roce 1939 podle návrhu arch. F. A. Libry. Funkcionalistická stavba

Rovinaté partie údolí v blízkosti Hlubočep zaujaly průmyslové objekty továrny Barta & Tichý. Pohled od západu k viaduktu Pražského Semmeringu. Vše, co vidíme na tomto snímku vpravo od železniční trati, bylo zbořeno v 60. letech 20. století a místo bylo vráceno přírodě. Vlevo od trati je patrná nevelká budova továrny Technoplyn s věží, zbořená v nedávné době, na jejímž místě má stát obytný soubor Trilobit. Foto Antonín Alexander, 1925, fotoarchiv Klubu Za starou Prahu.

Vápenka firmy Biskup, Kvis & Kotrba blíže Řeporyjí. Po průmyslových objektech na tomto snímku dnes již není v údolí ani památky. Foto neznámého autora, kolem roku 1930, Muzeum hl. m. Prahy.

byla již v roce 1982 ohrožena demolicí, ale zachráněna aktivitou místních občanů a milovníků průmyslového dědictví prohlášením za kulturní památku. V roce 2000 byla budova zdárně rekonstruována a dnes slouží jako sídlo firmy a současný majitel si její architektonické hodnoty cení.[1] Druhý objekt, Technoplyn, Hlubočepy čp. 94, Hlubočepská ul., takové štěstí neměl. Tovární budova akciové společnosti Český průmysl pro výrobu a zužitkování kyseliny uhličité byla postavena v letech 1898-1899. Po znárodnění byla začleněna do n. p. Technoplyn. Výroba zde byla ukončena v polovině 90. let 20. století a od té doby tovární budovy chátraly. Byly navrženy k památkové ochraně, ta jim však Ministerstvem kultury ČR udělena nebyla. Před několika týdny byla továrna zbořena, aby uvolnila místo obytnému souboru Trilobit developera JRD.

Prokopské a Dalejské údolí je dnes přírodním parkem vyhlášeným Hlavním městem Prahou v roce 1993.[2] Pro nezastavěné plochy parku je stanovena stavební uzávěra a další výstavbu lze v přírodním parku provádět pouze na místech k tomu určených schválenou dokumentací podle zvláštních předpisů. *„Tato dokumentace musí vycházet ze specifických podmínek přírodního parku a přispívat k naplnění jeho poslání.“*

Prokopské údolí bylo také zařazeno mezi evropsky významné lokality Natura 2000.[3] Jako faktory ohrožující jeho charakter byly zdůrazněny: antropogenní zatížení a postupující urbanizace.

1 http://www.hydroxygen.cz

2 http://www.prirodniparky.wz.cz/7_93.html

3 http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1805&akce=karta&id=1000103073

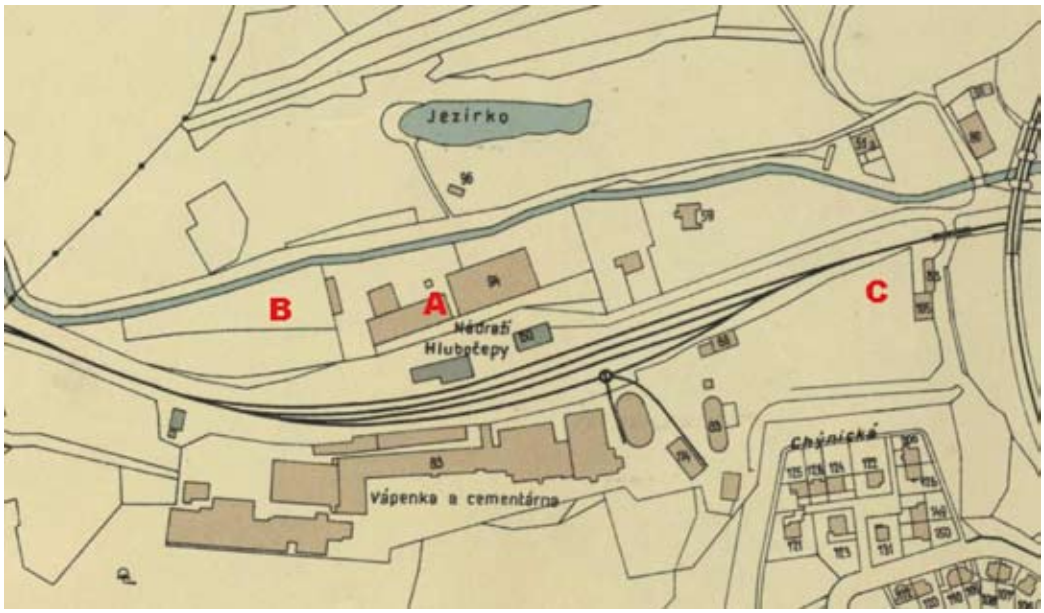

Výřez z plánu Prahy v roce 1938 v okolí nádraží Hlubočepy na trati do Řeporyj. V plánku jsou vyznačena místa developerských projektů firmy JRD, s.r.o.:

A – továrna Technoplyn, parcela obytného souboru Trilobit;

B – parcely pro vily souboru Diamantica;

C – parcely pro dva bytové domy Semmering.

Jednoduše řečeno nadměrné přizpůsobení lokality lidským civilizačním potřebám, které bezohledně setřou přírodní charakter území.

Podle územního plánu a vyhlášení přírodního parku tedy nelze bránit obytné výstavbě na místě zchátralé továrny, ale nahradit subtilní objekt souborem obytných budov se 34 byty (projekt Trilobit) a v nejbližším okolí postavit dalších osm vil (projekt Diamantica),[4] je vůči vyhlášenému přírodnímu parku drzost, neboť nic z toho „nepřispívá k naplnění jeho poslání“, jak případné zástavbě ukládá městská vyhláška. Magistrátním orgánům vpád developera JRD, s.r.o. do území nevadí a MČ Praha 5 dokonce letos 28. 5. schválila udělit stavebníkovi výjimku z regulí územního plánu, neboť jeho záměr překračuje procentní hranici zastavěné plochy, stanovenou pro tento typ území. Po demolici továrny Technoplyn již bylo započato s přípravou staveniště. Do jednoho až dvou let tedy můžeme očekávat, že místo, kam se mohly úspěšně rozšířit veřejné aktivity volného času pro všechny Pražany, se nyní uzavře do sebe a svým soukromým rezidenčním provozem „zcivilizuje“ kout, který měl být naopak civilizaci vyrván a navrácen přírodě.

4 http://www.jrd.cz/Projekty-JRD/Projekty-prave-v-prodeji/Rezidence-Trilobit/Detail-projektu

Kostelík sv. Prokopa na hraně lomu byl zbořen v 60. letech 20. století. Foto Antonín Alexander, kolem 1925, fotoarchiv Klubu Za starou Prahu.

Obytný soubor Trilobit ve vizualizacích developera, zveřejněných na jeho propagačním webu, kde své budoucí klienty láká na „bydlení jako z vašich snů: romantika, luxus a příroda všude kolem.“

Projektům zástavby vytrvale brání řada místních občanských sdružení,[5] a to i s poukazem na klientelistické personální propojení městské části s developerskou firmou. Obecně lze konstatovat, že povolením developerského podnikání v prostředí přírodního parku se městská část i magistrátní odbor ochrany přírody zpronevěřil veškerým představám o ochraně veřejného zájmu. Developer se zaklíná ekologickou šetrností projektu, to však nemůže být vstupenka k zástavbě v přírodním parku! Silný odpor veřejnosti a zejména místních občanských sdružení by měl být pro rozhodování státních orgánů a samosprávy zásadním hlasem. Není-li tomu tak a názor občanů je ignorován, něco na té kauze nepříjemně zavání. Nikdo nechce brát majiteli pozemku jeho vlastnictví, ale způsobem a objemem jeho využití je povinen podřídit se prostředí a daným pravidlům.

Sám developer si je samozřejmě mimořádnosti prostředí vědom, v jeho propagačních textech se klienti lákají na *„Bydlení obklopené nádhernou, téměř nedotčenou přírodou…“*. Paradox, že? My všichni, kteří tam přijdeme za stejným účelem, se však budeme muset smířit s pohledem na jeho bytovky.

Kateřina Bečková

5 http://prokopovo.cz/
http://www.advojka.cz/archiv/2012/24/nizkoenergeticke-na-ukor-prirody

SLOUP NA NÁMĚSTÍ

Zdálo se nedávno, že se přiblížila obnova Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze. Jeho replika – nový dřík, sokl a snad ještě něco navíc – je připravena pod Petřínem, zatímco socha Panny Marie už dlouho stojí v závětří Týnského kostela. Ideologickým a historizujícím tahanicím kolem toho asi hned tak konec nebude.

Toto náměstí je středem Prahy jako capitis regni, hlavy království. Pozdější pražský arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna jej dokonce ve svých tezích nazval duchovním středem Evropy. Zde se odehrávaly historicky důležité události, než se těžiště od roku 1968 přesunulo na rozlehlejší a minulostí méně poznamenané náměstí Václavské. Že byl Mariánský sloup stržen v návalu popřevratové hysterie lze srovnávat s jinými excesy, které se v takových dobách dějí mnohem dramatičtěji a krvavěji, viz naše poválečné „účtování“ s Němci. Nebyl tehdy jediný, následovaly, nebo byly pietně uklizeny třeba: jezdecká socha Františka I. na Smetanově nábřeží (která se tam před časem vrátila), pomník maršála Radeckého nepoškozený a stále jako nový v Lapidariu Národního muzea. Porůznu také litinové sochy císaře Josefa II. Ostatně i jiný sloup na Place Vendôme v Paříži postavený k Napoleonově poctě, byl svržen za Komuny, ale hned následně obnoven.

Jsem přesvědčen, že pomníky jsou v prvé řadě dokumenty, podobně jako archiválie, a jejich význam až časový odstup bud' potvrdí, nebo se projeví jako historická karikatura. Zdá se, že právě průměrné či slabší dílo, má podivuhodně pravdivou nebo groteskní vypovídací hodnotu, která je účinnější než zbourání (viz sgrafito Rudolfa Wiesnera na Smíchovském nádraží). Jsou přesto památníky, které na jakoukoli pozornost nárok nemají, bud' pro neforemnost, monstróznost, porušení zažitého prostředí, nebo přímo zločinnost předmětu. Že byl odstraněn Stalin nad Prahou, je potvrzením obou důvodů a jeho kamenný sokl s monumentálním schodištěm působí dnes podobně jako pozůstatky hitlerovského Zeppelinfeldu v Norimberku. Napadá mne, že asi neexistuje, nikoli snad pomník, ale jen připomínka (archivně vzato) třeba pobytu sovětské armády ve Vysokém Mýtě, která by bezesporu patřila k takovým památkám, jako jsou uchovávány nápisy sovětských vojáků na zdech Reichstagu. Historie se prostě vymazat nedá!

Není pochyb, že sloup byl postaven na oslavu konečného vítězství nad reformací a stal se vyjádřením statu quo v Čechách po dohodách v Münsteru a Osnabrücku, všechny ostatní důvody jsou jen výmluvy. Ať už vítězná, či pro někoho prohraná

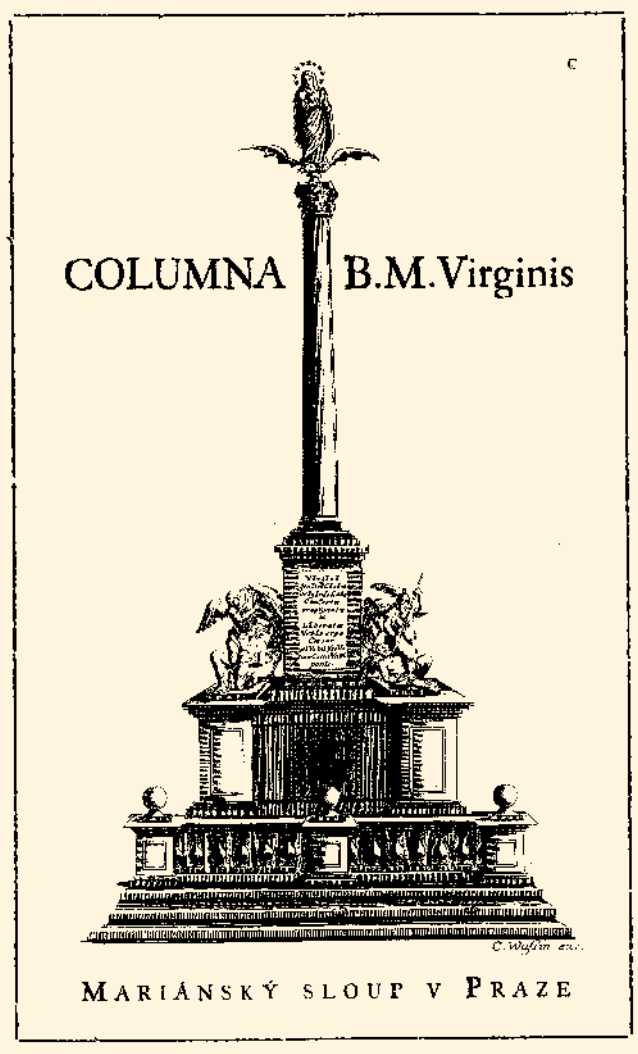

bělohorská bitva se zbořením pomníku neodčiní. Na druhé straně památka hrůzné exekuce z roku 1621 je dnes připomenuta jen nápisovou deskou a křížky v mozaikové dlažbě, kterých si chodec ani nevšimne. Protože tu byly v radniční kapli ostatky Neznámého vojína, hořely tu řecké ohně a kolemjdoucí vzdávali čest smeknutím. Já si tam vždycky připomenu postavy Rodinových Měšťanů z Calais, ačkoliv jejich skutečný příběh byl naproti tomu prozaicky nekrvavý. Rozhodně bych si ale nepředstavoval, že na místě popravčího lešení mělo stát něco podobného. (Ale právě fotografii Měšťanů měl prý na stěně Ladislav Šaloun, když

Staroměstské náměstí s Mariánským sloupem kolem roku 1875. Muzeum hl. m. Prahy

pracoval na Husovi). Ten je přinejmenším od doby Šaldova článku Mor pomníkový z roku 1929[1] tradičně odsuzován pro „*svůj rozmáchlý a na prázdno vyšumělý* výraz". V. V. Štech pak parafrázoval Šaldu, že má v pohledu z Dlouhé třídy dojem, „*že došlo k nějakému strašlivému námořnímu neštěstí*". Dnes pan Knížák znovu navrhuje odstranění (přemístění) Husova pomníku na Karlovo náměstí (podél Ječné ulice), jak to už před jeho postavením navrhoval roku 1911 Klub Za starou Prahu.[2] Neuvědomujeme si však, že realizovaná Šalounova varianta je výsledkem úporného úsilí autora i přípravného výboru a že je tím nejlepším, co mohlo v té době (a pravděpodobně dodnes) na tomto místě vzniknout.[3] Je zřejmé, že Husovo sousoší bylo od počátku komponováno ve vztahu k Mariánskému sloupu a ona koexistence nepostrádala dramatičnosti už seskupením postav směrem ke sloupu a že dnes po jeho odstranění máme dojem, že jim chybí protějšek. Pomník ovšem nemá tradiční barokní nebo renesanční charakter s pevným ukotvením v zástavbě; svým volným pojetím byl přirovnán k „živému obrazu".

Středové umístění dominanty – sloupu v prostoru je významným vynálezem baroka. Všechny obelisky a sloupy před tím, ať už egyptské či římské byly sice v dominantní poloze, ale spíše na okraji nebo jako součást nějaké architektury či souboru. Takové pojetí představují v Benátkách i dva zřejmě až v renesanci umístěné sloupy sv. Teodora a lva sv. Marka, které působivě flankují výhled z piazzety na moře. Naopak středová poloha zavádí vertikální osu, která přirozeně organizuje prostor okolo sebe. Sloup, pomník či jen zdobná kašna poutají pozornost ke středu, který prostor zhodnocuje, odpovídá nebo měl by odpovídat proporcemi jeho rozloze. Pomník prostor zdůvodňuje, kultivuje, vytyčuje jeho těžiště. Stává se měřítkem samotného prostoru, nikoli však staveb, které jej vymezují.

1 Šalda F. X., Mor pomníkový, in: Hájemství zraku: Stati o výtvarném umění, Praha 1940. Denkmalpest – termín, kterým německá publicistika reagovala na záplavu vlasteneckých pomníků po vyhrané prusko – francouzské válce.

2 Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. II, č. 1–2 s. 1, č. 3–4 s. 13

3 Objektivní hodnocení viz : Patiová Zuzana, Okolnosti vzniku Husova pomníku v Praze, bakalářská práce MU Brno 2008

Zazněly v poslední době i náměty náboženskou ideu sloupu aktualizovat soudobou jednoduchou formou obelisku, také že by případně postačil i pouhý světlomet (Jan Royt) a tím odmítnout historickou barokní formu. Předně barokní sloup přímo navazoval na tradici takových sloupů, jejíž vývoj je dnes více jak sto let přerušen, takže jakýkoli novotvar by působil přinejmenším trapně. Obnova zmizelých památek není žádným pseudoslohem ani podvodem, po zkázách za 2. světové války byly takto téměř od základů obnoveny celé velké části měst Berlína, Drážďan a Varšavy, které dnes splynuly s historickou představou do té míry, že si dnes nelze představit jejich obnovu v současných formách, jako to udělal architekt August Pereret v Le Havru, kde přes rozmanitost nové zástavby byla zcela zrušena vazba na minulost. Ostatně dnes se vážně připravuje obnova berlínského zámku a budovy Schinkelovy Bauakademie, nebo přímo na Staroměstském náměstí se uvažuje s obnovou severního (východního) křídla gotické radnice. Estetizující představy o povinnosti přiznat současnou dobu autentickým projevem jsou v historickém prostředí úspěšné žel zcela výjimečně, rozpor mezi moderním a minulostí je příliš zásadní. V našem případě bychom také zatratili památku sloupu, jejíž podoba je stále živá. Ostatně byl-li sloup sochařským dílem, pak je dnes zcela běžné nahrazovat originály kopiemi, jako je to třeba na Karlově mostě nebo v Kuksu.

Staroměstský sloup (zvláště po jeho zboření) oceňovala řada osobností: Emanuel Poche, Antonín Matějček, Jiří Karásek ze Lovovic a V. V. Štech. F. X. Šalda ve zmíněném Moru pomníkovém napsal: *„…mistrně v něm byl umístěn barokní sloup Panny Marie, který ten prostor opravdu rozezvučoval.“* Jinde bylo řečeno, že *„rostl jako nehmotná melodie, náměstí umocňoval, kultivoval a odlehčoval jeho plochu.“* Necháme-li stranou ideologie a politickou umanutost, tak proč jej (za pečlivého dozoru památkářů) neobnovit! Vzhled je nakonec to, co přetrvává, co je silnější než fakta a politika. Pokud obnovený sloup přetrvá, po čase se na okolnosti jeho vzniku pozapomene a bude působit jen on sám, jako vzhled mnoha jiných. A to není málo.

Měli bychom být k vlastní minulosti (na rozdíl od přítomnosti) shovívaví, je součástí naší identity. Right or wrong – my country, řekl v 19. století jeden americký důstojník.

Na závěr je slušné připomenout památku Ing. arch. Pavla Naumana (1937–2012) člena Klubu Za starou Prahu, který roku 1995 založil Společnost pro obnovu Mariánského sloupu a který také jeho rekonstrukci projektoval.

Vojtěch Storm

Fotografie zbořeného Mariánského sloupu 3. 11. 1918.
Foto neznámého autora, pohlednice, vydal Z. Reach.

PRAŽSKÁ KAMENNÁ BOŽÍ MUKA

Boží muka, kamenné nebo zděné prosté sakrální památky, vyjadřující hmotný projev úcty k utrpení Ježíše Krista a nazývané právě proto boží muka (též muka Páně), byla typická spíše pro český venkov[1] než města. Ale i tak některá stála už od 14. století i v historických pražských městech a později i v tehdejších pražských předměstích. Nechávali je zřizovat jednotlivci nebo obce, nejčastěji na veřejných prostranstvích, podél cest, u popravišť, u hřbitovů. Často vyjadřovala projev díků za odvrácení morových epidemií a v tom případě je nazýváme morovými sloupy. To byly jednodušší varianty větších a sochařsky zdobených „pravých" morových sloupů, jaké stojí třeba v Praze na Malostranském nebo Hradčanském náměstí.[2]

Někdy je obtížné (a v literatuře často zaměňované) rozlišit, zda dané dílo bylo zamýšleno jako boží muka nebo jako morový sloup v podobě božích muk. Některá boží muka navíc plnila i funkci slunečních hodin.

Boží muka na Karlově mostu mostě, jak je zachytil Sadelerův prospekt z roku 1606 (výřez).

Nejstarší a zaniklá pražská boží muka a podobné morové sloupy

Pravděpodobně nejstarší pražská boží muka stála na Karlově mostě, ale o jejich historii víme jen velice málo. První a jediná věrohodná písemná zmínka o nich je z roku 1496, kdy koncem ledna *„most pražský pobořil se tu, kdež božie muky byly"*, a to v noci potom, co přes most vezlo koňské osmispřeží velký kámen.[3] Ta samá (nebo starší?) boží muka zde stála ale už v roce 1419, kdy byla, stejně jako protější kříž, poničena nebo zcela zničena husity.[4] Na panoramatu Prahy (kolorovaná kresba) v tzv. Wüzburském albu z roku 1536[5] je na mostě zakreslen, a to chybně na šestém pilíři, jen kříž, nic jiného. Nějaká boží muka či podobný objekt v podobě fiály je pak nezřetelně zobrazen

1 Hanzl Z. aj.: Kámen v rukodělné výrobě českého venkova. Praha 2013; Businský V. – Businský R.: Naše boží muka (příloha časopisu Dědictví koruny české 4/2012).

2 Rybařík V.: Pražské mariánské, svatotrojiční a ostatní světecké sloupy. In: Staletá Praha 28/1, 2012, s. 142-151.

3 Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527... . Praha 1941, s. 213-214.

4 Mádl K. B.: Sochy na Karlově mostě. Praha 1921, s. 5-6.

5 Toto i další zmiňovaná vyobrazení viz Karlův most (O. Šefců a kol., Praha 2007)

Boží muka z roku 1686 na silnici k Olšanům (akvarel J. Koutného z roku 1840).

– naproti kříži – na dřevorytu Michaela Peterleho z Annabergu z roku 1572, ale asi chybně, až na osmém pilíři. Typická boží muka v podobě štíhlého sloupu nebo pilíře s vrcholovou skulpturou na ústupku zábradlí na jižní straně čtvrtého pilíře, naproti kříži, jsou zobrazena až na daleko přesnějším tzv. Sadelerově prospektu (mědiryt) z roku 1606. V roce 1648 byla nejspíš při dobývání Starého Města Švédy opět poničena nebo zničena. Pak snad byla znovu obnovena, ale nejpozději v roce 1685 zde už nestála, když na Deckerově mědirytu podle předlohy F. van Ouden-Allena z téhož roku zobrazena (na rozdíl od kříže) nejsou. V roce 1695 bylo na jejich místo postaveno sousoší Piety od Jana Brokofa, které v roce 1859 vystřídalo jiné, ale stejnojmenné, sousoší od Emanuela Maxe.

Jiná stará boží muka stála až do roku 1520 na Koňském trhu, někde na rohu dnešního Václavského náměstí a Jindřišské ulice. V tom roce totiž *„znovu začali stavěti rathauz novoměstský ku poctivosti toho města a zakladatele jeho císaře Karla IV. A předtím na koňském trhu boží muky pěkné a nákladné s řezbami, ježto tu od půldruhého sta let stály, kdež bývala poprava, zbořili a to kamení tesané odvozili do rathauzu novoměstského a kladli je do paláce, kterýž dělali podle věže“.* [6] Nejspíš stávala *„před domem u Císařských na rohu Jindřišské ul., kde jest nyní Assicurazione Generali“.*[7] Z toho vyplývá, že šlo o kamenná boží muka se sochařskou výzdobou z přibližně sedmdesátých let 14. století, která byla zbořena v roce 1520 a kámen z nich použit na stavbu paláce novoměstské radnice.

Nějaká jinak neznámá boží muka musela stát také na Karlově, protože zdejší XXXI. bastion barokních hradeb z konce 18. století byl pojmenován právě „U Božích muk“ (nebo též jen „Boží muka“). Mohla to ale být jen zděná výklenková kaplička při horním vyústění Horské ulice.[8]

Ze Žižkova je zmiňován sloup[9], snad boží muka, vezděný „ve zdi vedoucí do dvorce při čp. 200 ve Vítkově ulici“ (dnes ulice pod Vítkovem). V jeho zaskleném výklenku měla být dřevěná soška P. Marie s Ježíškem, přivezená z Říma. Celý objekt však byl neznámo kdy zbourán a není jasné, co se přitom se sloupem stalo.

U bývalého kostela a hřbitova sv. Pavla v Karlíně stával morový sloup v podobě božích muk, o kterém máme jen dvě věrohodnější, ale rozdílné informace. Podle starší byl v roce 1743 na tomto hřbitově pohřben velký počet obětí morové *epidemie* a proto poblíž postaven sloup s nápisem *„Za umrlé v morové ráně vzpomeňte motlitbou Páně“.*[10] V roce 1780 však byl nepozorností venkovských formanů povalen.

6 Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527... . Praha 1941, s. 367.

7 Ruth F.: Kronika královské Prahy a obcí sousedních. II. díl. Praha 1904, s. 532.

8 Melková P.–Cikán M.: Bastion XXXI-U Božích muk. Praha 2012 (nestránkováno).

9 Procházka K.: Památky žižkovské I. Praha 1924, s. 24.

10 Schaller J. 1788 in Kneidl F.: Karlín. Kniha první. Špitálsko za branou pořičskou od dávných časů do založení Karlína. Praha 1923, s. 278.

Podle mladší a věrohodnější zmínky ale *„Dne 13. září 1676 začaly dělat Boží muka na Špitálsku ke cti Pánu Bohu a matky Boží i sv. Václava a arcibiskup Valdštýn je posvětil“*.[11] Ke karlínskému hřbitovu u kostela sv. Pavla se také vztahuje písemná zpráva,[12] podle které byli 30. srpna 1514 u nějakých dnes již neexistujících božích muk za Horskou branou „zakopáni“ jakýsi Vilémek a Havlík, původně pohřbení právě na tomto hřbitově.

Nezachovala se také boží muka, která stávala v Košířích při cestě k Motolu proti nejzápadnější vinici na Biskupce, tj. v místech usedlosti Zámečnice.[13]

Dochovaná pražská boží muka a podobné morové sloupy

Do dnešní doby se na území Prahy zachovalo pět kamenných božích muk, vesměs z druhé poloviny 17. století z rozmezí let 1669–1687 a to vesměs na jiných, než původních místech. Dvoje z nich (jedny v Kinského zahradě, druhé v ZOO) jsou pokládána současně za morový sloup, jedny (v ZOO) jsou pilířová, ostatní sloupová. Dvoje boží muka, v Kinského zahradě a na hřbitově Malvazinky, plnila současně i funkci slunečních hodin. Všechny tyto objekty (s výjimkou božích muk-morového sloupu v ZOO) jsou zapsány v Ústředním seznamu kulturních památek a to v území mimo pražskou památkovou rezervaci.

Žižkovská boží muka (morový sloup) v Kinského zahradě

Sloupová boží muka při horním jezírku v severní části Kinského zahrady na Smíchově původně stávala na Žižkově při cestě k Olšanským hřbitovům,[14] na nynějším rozcestí Lipanské a Táboritské ulice. Tudy vedla i cesta odsouzených k popravišti (na Šibeničním vrchu nebo na Židovských pecích) a ti zde měli poslední příležitost k pokání. Sloup nechal v roce 1686 postavit staroměstský měšťan a od roku 1684 purkmistr Jiří Jan Reismann z Riesenberku, majitel sousední usedlosti a vinice, údajně na paměť moru v letech 1679–1680. V roce 1894 sloup přešel do vlastnictví obce žižkovské, která ho o rok později propůjčila na Národopisnou výstavu československou ve Stromovce a pak věnovala Národopisnému museu československému v Praze. Toto muzeum ho při likvidaci výstavní vesnice

Žižkovská boží muka-morový sloup z roku 1686 v Kinského zahradě.

koncem roku 1901 (spolu se zvoničkou a křížem) přemístilo do Kinského zahrady a počátkem následujícího roku umístilo na současné místo.[15] Tak ho zde také zobrazuje fotografie v časopisu Český svět ze 16. června 1905. Ovšem již 31. května 1901 časopis Zlatá Praha otiskl jinou fotografii sloupových božích muk v Kinského zahradě. Ta zobrazuje podstatně jiný objekt (jiný podstavec, kratší dřík, jinak tvarovaná kaplice a její stříška) a také na poněkud jiném místě než jsou ta současná. Šlo zřejmě o boží muka "ze smíchovského okresu", která (podle Národních listů ze 16. 1. 1902) měla být do Kinského zahrady také umístěna. Odkud přesně pocházela, proč a kam z Kinského zahrady zmizela se nepodařilo vypátrat.

Stávající boží muka jsou asi 6 m vysoká a tvoří je mírně rozšířený sloup, nahoře a dole s prstenci a ve spodní části obepnutý dvěma železnými obručemi. Sloup stojí na 1 m vysokém hranolovém podstavci s profilovanou krycí deskou a je zakončen kaplicí se stříškou s křížkem na vrcholu. Na bocích kaplice jsou v obdélných, nahoře zaobleně ukončených

11 Ekert F.: Posvátná místa král. hlav. města Prahy. II. Praha 1884, s. 512.

12 Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527... . Praha 1941, s. 313.

13 Tomek W. W.: Dějepis města Prahy. Díl VII. Praha 1891, s. 219.

14 Viz akvarel J. Koutného z roku 1840 (In Augusta P. aj.: Praha 3 křížem krážem. Praha 2008, s. 21.)

15 Národní listy 16.1.1902, s. 3; List paní a dívek českých 15. 6. 1902, s. 7; Věstník Národopisného Musea Československého, březen 1903, s. 6.

výklencích vytesány reliéfy *Ukřižovaného Krista* (jihovýchodní strana) a ochránců před morem, *sv. Rocha* (jihozápadní strana), *sv. Rozálie* (severozápadní strana) a *sv. Šebestiána* (severovýchodní strana). Kolem prvého výklenku je vytesán nápis „SMILVG/SE NAD NAMI“, kolem dalších „ORODVG ZA NAS/SWATY ROCHV“, „SWATA ROSALIA/ORODVG ZA NAS“ a „SWATY SEBASTIANE/ORODVG/ZA NAS“. Při každém nápisu jsou vytesány i arabské číslice, na které ukazovaly kovové tyčky (polosy), trčící (jako kopí apod.) z jednotlivých postav a celek tak fungoval jako sluneční hodiny.[16] Na rozích čtvercové hlavice, nesoucí kaplici, jsou zespodu vytesány jednotlivé číslice letopočtu 1.6.8.6, pod ní po obvodu dříku jméno donátora „GIRZI.IAN.RAISMAN Z RISENBERGKV“ a na krychlovém soklu křížku „WISWOBODTE NAS OD WSEHO ZLEHO“. Sloup je z hrubozrnného žehrovického pískovce, resp. karbonské arkózy. V roce 1970 ho restauroval B. Zvěřina[17] a přitom zřejmě opravil i jihozápadní roh krycí desky podstavce plombou z jemnozrnného pískovce. V daném případě jde o sloupová boží muka na paměť morové epidemie, tedy v podstatě i morový sloup, která navíc plnila i funkci slunečních hodin. V Ústředním seznamu kulturních památek jsou zapsána jakožto jedna z částí NKP „Letohrádek Kinských“ pod č. 40347/1-1389/3.

Smíchovská boží muka z roku 1675 na hřbitově Malvazinky.

Smíchovská boží muka na hřbitově Malvazinky

Sloupová boží muka na hřbitově Malvazinky jsou v literatuře označována (a podrobněji popsána) jako boží muka se slunečními hodinami[18] nebo hranolové sluneční hodiny.[19] Pocházejí z roku 1675, původně stávala na Smíchově v dnešní Nádražní ulici před domem čp. 193, nazývaném Červená zahrada, a na Malvazinky byla přenesena v roce 1903.[20] Tvoří je asi 4 m vysoký mírně rozšířený sloup s dvěma prstenci, postavený na 60 cm vysokém hranolovém podstavci s širokou profilovanou krycí deskou. Na všech čtyřech bocích podstavce jsou vytesány modlitební texty (vždy 17 řádků) v latině, češtině a němčině, nyní prakticky nečitelné. Vrchol sloupu tvoří asi 60 cm vysoká hranolová kaplice, která má na každém boku nahoře obloukovitě uzavřený výklenek s reliéfem postav Boží rodiny a vytesaný nápis. Na jihovýchodní straně je to *Ukřižovaný Kristus* a nápis LANCEA/TRANERE M. N. (Kopím probodený smiluj se), na jihozápadní straně *Panna Marie* a nápis MATER DOLOROSA/ORA PRO NO (Matko bolestná, modli se za nás), na severozápadní straně *sv. Josef* a nápis VIR/ANGELICE/ORA PRO NOBIS (Muži andělský, modli se za nás) a konečně na severovýchodní straně *Trpící Kristus* (Ecce homo) a nápis ARVNDINE PERCVSSE/MISERERE/NOBIS (Otřtinovaný, ztlučený, smiluj se nad námi). Při každém nápisu jsou vytesány i arabské číslice, na které ukazovaly dnes již nedochované kovové tyčky (polosy), vetknuté (jako kopí, dýka, stvol lilie nebo stvol třtiny) do jednotlivých postav. Celek tak fungoval jako sluneční hodiny. Kaplice vrcholí stříškou a křížkem s letopočtem 1675. Celý sloup je z hrubozrnného žehrovického pískovce, resp. karbonské arkózy, pouze křížek (takřka určitě mladší než samotný sloup) na vrcholu z jemnozrnného křídového pískovce. Na základové desce sloupu, nyní pod úrovní terénu, je vytesán latinský nápis, který v překladu zní: *„Roku, kdy Vltava vystoupila až sem a způsobila povodeň“*, a s chronogramem, z něhož vyplývá letopočet 1737.[21] V Ústředním seznamu kulturních památek je sloup zapsán pod č. 40386/1-1413/3. Až na odlišnou

16 Polák B.: Staropražské sluneční hodiny. Praha 1986, s. 65-68; zde i citace všech uvedených nápisů a vyobrazení reliéfů.

17 Zvěřina B.: Restaurátorská zpráva. Restaurování kamenného stolu a barokního sloupu v Kinského zahradě v Praze. 13. 12. 1970. Archiv Galerie hlavního města Prahy.

18 Lány J.: Hřbitov Malvazinky. 1876-1999. Praha 1999, s. 6-8.

19 Polák B.: Gnomická památka na Malvazinkách. In: Památky a příroda 7, 1982, s. 541-542.

20 Ruth F.: Kronika královské Prahy a obcí sousedních. III. díl. Praha 1904, s. 1041; Lidová demokracie 13. 1. 1971.

21 Viz pozn.19

sochařskou výzdobu se nápadně podobá předchozímu, o jedenáct let mladšímu sloupu, který v roce 1686 pořídil Jiří Reismann z Riesenbergu a který nyní stojí v Kinského zahradě.

Holešovická boží muka-morový sloup v zoologické zahradě

V západní části zoologické zahrady stojí od roku 1986 pískovcová pilířová boží muka – morový sloup z roku 1680, která měla pohnutý osud. Je to totiž jejich už páté umístění. Podle dopisu Katolického farního úřadu u sv. Antonína v Praze VII z 24. března 1949[22] byla totiž prapůvodně postavena v Holešovicích u šachetního pohřebiště obětí morové epidemie v prostoru nynější ulice Na Šachtě. Pozemek ale později získala tzv. Buštěhradská dráha a proto tato boží muka musela být v roce 1855 přenesena nedaleko naproti hostinci U Slavie u domu čp. 262 a zde 11. listopadu 1855 vysvěcena. Ovšem i zde stála jen do roku 1881, kdy byla kvůli stavbě schodů k podjezdu dráhy přemístěna na pozemek bývalé obecní holešovické plynárny při křižovatce nynějších ulic U Výstaviště a Za Elektrárnou.[23]

Dne 23. března 1948 bylo zjištěno, že socha Ukřižovaného, která předtím stála v jejich kapličce, se uvolnila a spadla. Akademický sochař Bohumil Přeučil záhy škodu opravil, ale již v noci z 2. na 3. září 1949 do božích muk, možná úmyslně, vrazilo nákladní auto a těžce je poškodilo. Proto bylo rozhodnuto je přemístit ke kostelu sv. Antonína, ale k tomu už z neznámých důvodů nedošlo. V roce 1966 byla při výstavbě sousední sportovní haly přece jen rozebrána a odtud převezena a uložena na opuštěný hřbitov u kostela sv. Klimenta v Holešovicích.[24] Pak byla restaurována a v roce 1986 umístěna na dnešní[25] a snad již definitivní místo.

Jedná se o asi 4,5 m vysoký pilířový objekt, umístěný na novém dvoustupňovém podstavci z božanovského pískovce. Jeho základ tvoří původní 35 cm vysoký čtvercový (75x75 cm) podstavec z jemnozrnného křídového pískovce, nesoucí 180 cm vysoký, na hranách mírně vyžlabený hranolový pilíř (55x55 cm) ze žehrovického pískovce. Na jeho čelní straně, nyní otočené k západu, byl vytesán český, dnes již bohužel nečitelný nápis, který prý zněl *"Ó má duše, pozastav mi se a vzpomeň před Bohem na ty mrtvé, kteřížto 1680 leta v času morním zemřeli a v tomto místě mnozí v pánu odpočívají atd. Tato muka Páně slov. Pan Christian Meyer s manž. svou Alžbětou roz. Jezberovou a p. Václ. Rein syn její též s manž. svou Annou, roz. Tichou postavili na poděkování atd."*[26] Podobný, stručnější (13 řádků) a vcelku čitelný německý nápis na zadní straně začíná slovy "ANNO 1680 DEN Z0 SE/PTEMBRISZ VREHR GOTT/ES VND DER SELIGSTEN…" Z toho vyplývá, že objekt jako „muka Páně" nechali zhotovit a postavit Kristián Meyer s manželkou Alžbětou a s jejím synem Václavem Reinem a jeho manželkou Annou na paměť morové epidemie v roce 1680. Na levé i pravé straně pilíře jsou pak vytesány kratší (6 a 5 řádků) a vcelku čitelné oslavné latinské nápisy. Při přemístění sloupu v roce 1881 byl na jeho čelní stranu umístěn nápis *„V den sňatku rakouského korunního prince Rudolfa s belgickou princeznou Štefanií 10. 5. 1881 obnoven"*,[27] který byl ale po roce 1918 odstraněn.

Pilíř kryje široká profilovaná římsa, nesoucí další a užší nízký hranol a na něm další a užší profilovanou římsu. Celek vrcholí kapličkou s plnou zadní stěnou a se dvěma sloupky vepředu, báňovitou

Nákres reliéfů a nápisů na bocích kaplice božích muk na hřbitově Malvazinky (B. Polák 1982).

22 Archiv hlavního města Prahy, fond Stavební odbor NVP-ÚNV, i. č. 836, k. č. 139.

23 Lidová demokracie 5. 10. 1957.

24 Líbal D.–Heroutová M.: Praha 7. Sídelní a architektonický vývoj. Praha 1975, s. 21.

25 Večerní Praha 9. 3. 1987.

26 Ruth F.: Kronika královské Prahy a obcí sousedních. II. díl. Praha 1904, s. 620.

27 Viz pozn.26

Holešovická boží muka-morový sloup z roku 1680 v zoologické zahradě (foto S. Hofmanová).

stříškou s koulí a dvojramenným kovovým křížkem na samém vrcholu. Všechny kamenné části jsou původní z (žehrovického?) pískovce, pouze zadní stěna kapličky a oba sloupky nové z božanovského pískovce.

Před objektem je umístěna kovová deska z roku 1986, která ho označuje za morový sloup a shrnuje hlavní údaje o jeho vzniku, původním umístění, obnově a nynějším umístění. Označení jako morový sloup ovšem plně nekoresponduje s původními nápisy na jeho přední a zadní straně, které ho výslovně pojmenovávají jako „muka Páně". Jelikož však objekt jednoznačně souvisí s morovou epidemií v roce 1680, můžeme ho považovat i za morový sloup, resp. morový sloup v podobě pilířových božích muk. V každém případě se jedná o víc než 330 let starou vzácnou barokní památku, která přes svůj nesporný historický a umělecký význam v seznamu kulturních památek kupodivu zapsána není.

Zbraslavská boží muka

Ve Zbraslavi se zachovala dvoje barokní boží muka z druhé poloviny 17. století, obě sloupová, obě z červeného sliveneckého mramoru. Obě jsou také vyobrazena v monografii Smíchovska a Zbraslavska z roku 1899,[28] bohužel bez jakéhokoliv bližšího popisu.

Starší z nich (a nejstarší ze zachovaných božích muk v Praze), z roku 1669, nechal zhotovit zbraslavský fořt Jan Michna s manželkou Markétou u Martina Jiskry ze Strakonic. Původně[29] stávala pod Havlínem před domem čp. 1192 v dnešní ulici Ke Krňovu, ale v roce 1992 byla přenesena do předzahrádky domu (a také sídla farního úřadu) čp. 472 v ulici U Národní galerie. Jsou asi 2,5 m vysoká a tvoří je 17 cm vysoký čtvercový sokl, 187 cm vysoký sloup s dvěma prstenci na spodním a s jedním na horním konci, asi 23 cm vysoká kubická hlavice s naspodu zkosenými rohy a na vrcholu křížek. Na hlavici je v rámečcích kolem dokola vytesaný nápis „TITO BOZI MVKA/DALI VSTAWIETI/ LETHA PANIE//IAN MICHNA/FORST ZBRASLAWSKI/A MARKETA//MANZIELKA GEHO/ KE CZTI A CHWALE/PANA BOHA.//MARTIN GISKRA/TRAKONIC/DELAL." a vespodu letopočet 1.6.6.9. V roce 1992 je Státní restaurátorské ateliéry rozebraly, sloup a hlavici restaurovaly, sokl a vrcholový křížek nahradily kopií a celek postavily na nynější místo.[30] Oproti originálu však na nový křížek nebyl vytesán monogram IHS. V Ústředním seznamu kulturních památek jsou tato boží muka zapsána pod č. 44568/1-1914.

Druhá, o devět let mladší, zbraslavská boží muka původně stávala na neznámém místě u silnice k Baním, pak ale byla přenesena do severovýchodní části zámeckého parku u bývalé klášterní prelatury. Stalo se tak pravděpodobně při rozsáhlých úpravách zámku i parku jeho tehdejším majitelem Cyrilem Bartoněm z Dobenína v roce 1924, jak svědčí nápis na jeho podstavci: "UCHRÁNĚN ZKÁZY/BUĎ PAMÁTKOU/BUDOUCÍM/1924/CB-D". Stojí v té části parku, která byla po vrácení zámku potomkům jmenovaného počátkem devadesátých let minulého století uzavřena, takže jsou nyní veřejnosti nepřístupná. Podle výše zmiňovaného vyobrazení a také podle evidenčního listu v Ústředním seznamu kulturních památek z roku 1969 mají hranolový podstavec s výrazně přesahující profilovanou

28 Hansl F. aj.: Smíchovsko a Zbraslavsko. Smíchov 1899, s. 436 a 446.

29 Zap K. V.: Zbraslav. In: Památky archaeologické a místopisné 1, 1855, s. 124; Hofmeistrová B.: Svědkové minulosti. In: Zbraslavsko. Praha 1977, s. 34-35.

30 Prokop J.: Závěrečná restaurátorská zpráva. Boží muka. Zbraslav. Státní restaurátorské ateliéry Praha. 17.11.1992. Archiv Národního památkového ústavu-ÚOP Praha.

Boží muka z roku 1669 ve Zbraslavi v ulici U Národní galerie.

římsou, toskánský sloup s oblouny na spodním a horním konci, dole stažený obručemi, a na abaku čtvercovou kónickou hlavici. Ta má na přední a zadní straně mírně vypouklý ovál, na přední straně s iniciálami IWHB a letopočtem 1687, na bočních stranách mělké půlkruhově klenuté niky. Z vrchu je hlavice kryta deskou s jehlanovitou stříškou, která nese dvojramenný kříž s monogramem IHS (stejně provedeným jako u předchozích původních zbraslavských božích muk). Tato boží muka jsou v Ústředním seznamu kulturních památek zapsána jako jedna z částí NKP „Zbraslav-cisterciácký klášter“, č. 41150/1-1915.

Pražská kamenná boží muka a jim podobná díla jsou neokázalými, nicméně cennými památkami barokního sakrálního kamenosochařského umění. Proto jsou také chráněna a zapsána jako nemovité kulturní památky. Jediný opačný případ je u pilířových božích muk (morového sloupu) v areálu zoologické zahrady, která, ačkoliv jde o vzácnou památku z roku 1680, v seznamu památek zapsána nejsou. Zajímavou moderní připomínkou lidových božích muk jsou boží muka z velenovské žuly na hrobě spisovatele Karla Čapka na Vyšehradském hřbitově, která navrhl jeho bratr Josef Čapek počátkem roku 1939.

Kromě kamenných božích muk se v Praze, v jejich okrajových částech, zachovalo také několik božích muk zděných a omítnutých, která ale nebyla předmětem této práce. V seznamu NKP jsou zapsána takováto boží muka na Vyšehradě (nedaleko od kaple sv. Martina), v Modřanech (v zahradě domu čp. 1464 v ulici U Kapličky), v Písnici (v parku na návsi), v Lochkově (při polní cestě do Slivence) a ve Stodůlkách (Velká Ohrada). V soupisu památek v bývalém politickém okresu karlínském[31] jsou stručně popsána a na fotografii v obr. 313 vyobrazena *„zajímavá ´BOŽÍ MUKA´ z prvé polovice XVII. století“* z Proseku, která stála *„u okresní silnice pod obcí“*. Šlo ale o zděný objekt, později nazývaný „vinařský sloup“, který byl v roce 1905 přemístěn do středu obce a umístěn na nový podstavec, ale v roce 1965 při výkopových pracech rozbořen a v roce 1994 nahrazen kopií.[32]

Václav Rybařík
Foto autor článku, pokud není uvedeno jinak

31 Pacáková-Hošťálková B. a kol.: Pražské zahrady a parky. Praha 2000, s. 201.

32 Podlaha A. – Šittler E.: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese karlínském. Praha 1901, s. 293; Zlatá Praha 23. 10. 1918, s. 31.

ZAPOMENUTÁ USEDLOST ZLATNICE, ANEB TAKŘKA ZANIKLÝ ŠIPKAPAS

Zabloudí-li laskavý čtenář až do míst na Hanspaulce, kde se kdysi říkalo Horní Šárka a opustí-li řadu opulentních vil v ulici Soborské , mine plot zahrádkářské kolonie, která je poslední výspou movité vilové čtvrti, narazí na místo, ne nepodobné smetišti, se skupinou opuštěných garáží a zříceninou domu. Popojde-li kousek po cestě, vedoucí do údolí Tiché Šárky uvidí, že se jedná o kamennou stavbu, podélného půdorysu se spadlým krovem. Dům, postupně zanikající, je zbytkem usedlosti Zlatnice. Je postaven na pozemku 1686/1 a nese popisné číslo 56, ctihodného katastru dejvického. Dodnes je nemovitou památkou, způsob využití je optimisticky popsán jako objekt k bydlení.

Kdo by v této zřícenině hledal někdejší oblíbenou výletní hospůdku pražských německých studentů. Foto Václav Jandáček, 2013

Jméno usedlosti dalo povolání jednoho z vlastníků, který sloučil pozemky vinic Cyrusky, Kohoutky a Branické, tím zlatníkem byl Gabriel Gelentauer, který byl majitelem v letech 1660–1690. V roce 1708 byla Janem Jiřím Landschritzem postavena na Zlatnici kaple Nejsvětější trojice, zbouraná v šedesátých letech 20. století asi při výstavbě zahrádkářské kolonie. Další majitelé usedlost rozšiřovali a v polovině 19. století patřilo k usedlosti 35 jiter půdy, včetně rybníčku a zahrady. Přelomem se v historii usedlosti stal rok 1879, kdy ji koupil Moritz Milde, který využil její polohu s pěkným výhledem směrem k západu. V domě, na tehdy nezalesněném svahu, začal provozovat hostinec. Jeho podivný název Šipkapas byl patrně vymyšlen německými studenty. Kolem roku 1877 byl průsmyk Šipka populární místo, vojensky důležité pro boje proti Turkům v Bulharsku. Pražští studenti německého jazyka byli okouzleni hrdinskými činy Turků ve strategickém průsmyku, patrně z důvo-

du, že jejich odpůrci byli Rusové a Bulhaři, tedy Slované, kteří nakonec po tuhých bojích slavně zvítězili. Mořic Milde, absolvent hospodářské školy v Libverdě, nápadu využil. Ona Zlatnice je skutečně pod jakýmsi průsmykem, na místě, kde se cesta lomí před sestupem do údolí. Podnikavý hostinský se opatřil tureckým krojem a studenti mu začali říkat Osman Paša a jeho ženě Sulejka.[1] Podporován fantazií německých Buršů a svým balkánským oděvem, stal se Milde na více než 30 let nejen populární osobou, ale i patronem Balkánské pivní university. Schipkapass se objevuje v mnohých příležitostných básních, literárním vrcholem je román Der Schipkapass, který vydal roku 1908 Karl Hans Strobl.[2] Hostinský Milde zemřel v roce 1910 zadušen kuřecí kostí a provázen nekrologem v Prager Tagblatt. Pohřben byl na nedalekém hřbitově u kostela Sv. Matěje. Hostinec fungoval až do dvacátých let, kdy byl napadán pro svoji jazykovou orientaci. V oku česky orientovaných dejvičáků to byla peleš velkoněmectví, podporovaná nedodržováním policejní hodiny. To však bylo v době, kdy již i Mildeho syn nežil (padl ve světové válce), a jeho žena se odstěhovala do Vídně.

Hostinec později přešel do českých rukou a snad ještě nějaký čas fungoval, po roce 1945 se stal majetkem obce. Památkově chráněný je od roku 1964 a je dnes podle výpisu z katastru majetkem soukromých osob, které jeho hodnot nedbají, takže stavba se nezadržitelně se rozpadá. Zlatnice sice není nějakým architektonickým skvostem, ale je to místo s třistaletou historií, a proto by zasluhovala lepší osud. Nezájem majitele, obce a patrně i kruhů památkářských, dovede stavbu do trpkého konce. Je pravda, že místo se velmi změnilo, pověstný výhled do údolí a na západ slunce zde již nenajdeme, ale stavba na hranici poměrně atraktivního přírodního útvaru by zachována být mohla. A to nejen jako připomínka časů, kdy sem podle svých Deníků vyrazil Franz Kafka doprovázen přítelem Maxem Brodem zapít zklamání (úlevu?) po rozchodu se slečnou Bauerovou. Zda šli přes Karlův most Bruskou bránu a pak kolem Bajkalského jezera (rybníček ve Starých Dejvicích), minuli Čínskou zeď (ohradní zdi usedlosti Hadovka) a na nejvyšším bodu dosáhli „Českého Švýcarska“, můžeme jen předpokládat. Dnes jen víme, že Zlatnice – Šipkapas prožívá své dny poslední.

Václav Jandáček

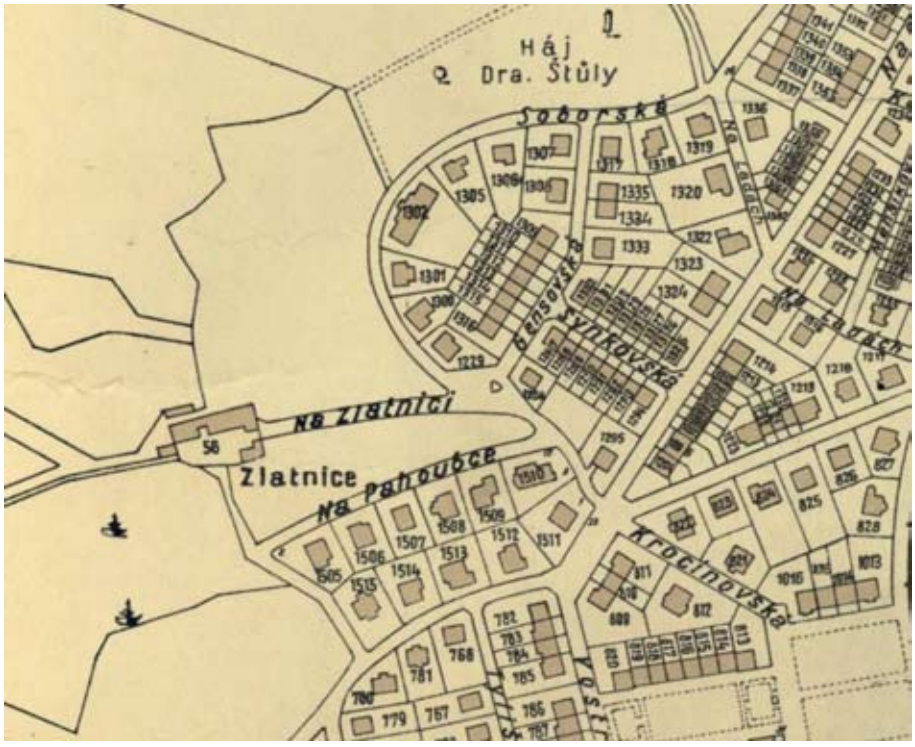

Situace okolí usedlosti Zlatnice na plánu z roku 1938.

Další informace a ilustrace k tématu naleznou zájemci zde:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Zlatnice_(pra%C5%BEsk%C3%A1_usedlost)
http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Zlatnice_(Dejvice)

1 http://www.sestka.cz/index.php?clanek=728

2 http://leccos.com/index.php/clanky/strobl-karl-hans

PŘÍBĚH ZRUŠENÍ A OPĚTNÉHO OTEVŘENÍ POBOČKY MĚSTSKÉ KNIHOVNY V PRAZE 1 NA POHOŘELCI.

Článek je reakcí na letošní členské shromáždění Klubu Za starou Prahu, na němž bylo téma rušení veřejné knihovny na Pohořelci reflektováno (viz zápis ze shromáždění zveřejněný v minulém věstníku).

V březnu 2013 byla bez předchozího upozornění uzavřena pobočka MK na Hradčanech. Již v roce 2008 měl ředitel MK snahu tuto pobočku jako nerentabilní uzavřít, ale tehdejší zastupitelstvo Městské části Praha 1 se rozhodlo provoz knihovny dotovat, postupně se zvyšující částkou, která v roce 2012 dosáhla výše 650 tisíc ročně, tzn. 55 tisíc měsíčně. Rozhodnutím nové Rady Městské části Prahy 1 v březnu 2013 byla tedy pobočka opět uzavřena. Čtenáři tuto skutečnost zjistili až při návštěvě knihovny, když bylo na domě vyvěšeno oznámení o uzavření knihovny s upozorněním, že všechny výpůjčky se mají vrátit do pobočky MK v Praze 6–Břevnově.

Pobočka „naší" hradčanské knihovny byla v provozu od roku 1905 stále ve stejném klasicistním domě č.p. 111-IV. Původně v přízemí, později od sedmdesátých let 20. století byla v prvním patře.

Knihovna přes sto let sloužila nejen stále se zmenšujícímu počtu zdejších obyvatel, ale i dětem a seniorům z blízkého Břevnova, protože její rodinná atmosféra byla určitému druhu čtenářů bližší, než pobočka v Bělohorské ulici. Knihovna neslouží pouze jako místo, kde se půjčují knihy, ale také jako společenské a komunitní centrum pro obyvatele Hradčan, konají se zde zajímavé přednášky, výstavy, schází se v ní i členové Červeného kříže. Důležité je i to, že malé děti, které tvoří velkou část pravidelných návštěvníků, mohou chodit do knihovny nefrekventovanými ulicemi, a proto zcela bezpečně bez doprovodu rodičů. Knihovna slouží i studentům z blízkého Keplerova gymnázia, kteří se stali naši nejsilnější skupinou ve sbírání podpisů pod petici proti zrušení pobočky. Knihovnu ve velké míře využívají i senioři, protože nemají finanční prostředky na nákup tiskovin a provoz internetu, který zde slouží uživatelům knihovny. Mají zde možnost setkávání se sousedy, o které by je zrušení knihovny připravilo.

Při uzavírce zdejší knihovny nám bylo komunálními politiky argumentováno tím, že pobočka v Břevnově je pouze 2,5 km vzdálena a že v Praze 1 je nejhustší síť knihoven v Praze, což je ale značně nepřesné, protože veřejné knihovny jsou zde pouze tři – Městská knihovna na Mariánském náměstí, ve Školské ulici a pobočka na Hradčanech, ostatní jsou knihovny jiných zřizovatelů a jiných funkcí.

Uzavření knihovny bylo smrtelnou ranou zdejší infrastruktuře. Na Hradčanech bylo postupně zrušeno vše, co jsme potřebovali k životu bez dojíždění do centra nebo do Prahy 6, jako poslední byla v minulém roce zrušena lékárna ve stejném domě, kde sídlí knihovna. Přestože na Hradčanech bydlí velmi málo obyvatel, podle evidence cca 800 osob, ale ve skutečnosti daleko méně, usoudili jsme, že knihovnu si vzít nedáme. Soused – sociolog Mgr. Petr Kučera vložil na internet elektronickou petici, kterou podepsalo v krátkém čase přes 2000 petentů, další byli podepsáni na petici v tištěné podobě. S podepsanou peticí jsme se obrátili na Zastupitelstvo MČ Praha 1, které v první fázi vše striktně zamítlo.

Po prvním vystoupení na Zastupitelstvu MČ nám bylo doporučeno, abychom založili Občanské sdružení, které by knihovnu provozovalo samo. MČ P1 by provoz platila, ale odvezený knihovnický fundus z Městské knihovny by zde již nebyl. Knihy do knihovny bychom museli získávat sami nebo od dárců, kteří ruší knihovny, protože knihy dnes prý nikdo nechce. Byl by nám tam zaveden internet a placeny nákupy časopisů. Celý provoz bychom zajišťovali vlastními silami. Tento návrh jsme odmítli jako nerealizovatelný, protože podobným způsobem provozovat knihovnu dlouhodobě nelze.

Občanské sdružení s názvem Hradčanské společenské centrum, o. s. jsme ovšem založili, ale za účelem boje za knihovnu. Protože jsme se nemínili knihovny vzdát, obrátili jsme se na ředitele Městské knihovny Tomáše Řeháka, který nám řekl, že je ochoten pobočku znovu otevřít, ale pouze při splnění podmínky, že se bude jednat o smlouvu na pronájem místností na dobu delší než jeden rok, protože za podobných podmínek jaké byly nastaveny v minulosti, nelze věřit tomu, že se situace nebude opakovat. Při jednání s ním jsme se také dozvěděli, že opakovaně před koncem roku žádal MČ Praha 1 o prodloužení nájemní smlouvy, ale žádnou odpověď nedostal. Až začátkem roku přišlo stručné sdělení, že MČ P1 nebude dál provoz knihovny dotovat. Z důvodu nedostatku finančních prostředků se proto rozhodl, že pobočku uzavře.

Po této schůzce jsme se opět obrátili na Zastupitelstvo MČ Praha 1 s pádnějšími argumenty, včetně rozpočtových. Po vystoupení cca šesti místních obyvatel formou interpelace došlo ke změně záměru a bod byl odložen. Na dalším jednání zastupitelstva v červnu 2013, bylo přijato usnesení, že knihovna bude od září t. r. opět otevřena ve stejných prostorách jako před zavřením a po rekonstrukci přízemních prostor ve stejném objektu, bude přestěhována do zrekonstruovaných místnosti, které jsou téměř stejně veliké jako ty v prvním patře. Knihovna by měla být v nových prostorách otevřena od 1. 1. 2014. Věříme, že se tak i stane.

I když nás na Hradčanech nebydlí mnoho, spojenými silami, silnými argumenty a neústupností jsme docílili toho, že to, co vzniklo již za císaře pána, zůstane zachováno i nadále.

Jana Titlbachová

HÜBSCHMANNŮV MODEL MALÉ STRANY A HRADČAN SE RESTAURUJE

Možná není všeobecně známo, že Klub Za starou Prahu je vlastníkem velkého modelu Malé Strany a Hradčan v měřítku 1:200, který vznikl pod vedením architekta Bohumila Hübschmanna (1878-1961) v letech 1910-1941 a stavem zástavby se hlásí k roku 1910. Nyní by však mělo vejít ve známost, že toto velké dílo může být díky finančnímu odkazu příznivkyně Klubu Za starou Prahu Mileny Zoulové, který jsme s velkým vděkem vůči velkorysému gestu neznámé ženy přijali, restaurováno.

Hübschmannův model jako hlavní exponát výstavy k stému výročí Klubu Za starou Prahu v roce 2000 v Muzeu hlavního města Prahy. Foto Martin Micka, 2000

Model začal vznikat v režii Klubu Za starou Prahu v roce 1910 jako odezva plánovaných stavebních záměrů na malostranském břehu řeky, které by mohly nevratně proměnit historické panorama Prahy. Nápad zhotovit model měl proto dvojí motivaci, jednak dokumentovat dosud neporušený stav panoramatu i pobřežní zástavby a jednak posloužit jako názorná zkušební pomůcka pro regulační záměry.[1]

Díky subvencím získaným od ministerstva kultu a ministerstva veřejných prací dílo zpočátku pokračovalo s velkým nasazením. Model byl vytvářen z papíru v měřítku 1:200. Jako priorita bylo stanoveno malostranské pobřeží mezi Klárovem a Karlovým mostem a partie bývalé osady Rybáře při malostranském ústí tehdy projektovaného Mánesova mostu. Tato část skutečně byla během pouhého půl roku vytvořena při nákladu 1500 korun. Práce pokračovala v roce 1911 zhotovením části od Karlova mostu ke Smíchovu a celého ostrova Kampy. Od jara roku 1912 byly sestavovány jednotlivé větší budovy: Klárův ústav slepců, letohrádek Belveder, malostranské mostecké věže s přiléhajícím blokem domů vedle Čertovky a část tělesa Karlova mostu. Tzv. vynášení a rozkreslování bylo prací architekta, slepování do plastické makety prací knihaře a modelování terénu ze sádry prací sochaře ve spolupráci s truhlářem, zhotovujícím podpůrné trámky pod nerovnou plochu terénu. Přitom se počítalo, že jednotlivé zejména větší bloky musejí být vyjímatelné pro zkoušení variant zamýšlených novostaveb. Koncem roku 1912 byly rozkreslovány domovní bloky Malostranského náměstí včetně kostela sv. Mikuláše. Hotová část modelu v oblasti pobřeží Malé Strany od ulice U Železné lávky k Vítězné už zabírala délku 7 metrů.

V letech 1913–1914 byly sestavovány další bloky v jižní části Malé Strany. Bohužel válečná léta práci přerušila a k jejímu obnovení došlo až počátkem let

1 Informace o historii modelu jsou převzaty z článku: Kateřina Bečková, Model Malé Strany a Hradčan, in: 1900-2000. Sto let Klubu Za starou Prahu. Jubilejní sborník, Praha 2000, s. 216-218

Bedny s Hüschmannovým modelem se suší na sluníčku před Juditinou věží v srpnu 2002 po povodni. Foto Kateřina Bečková, 2002

dvacátých, kdy Klub získal od ministerstva školství a národní osvěty další subvenci ve výši 5000 Kč a od Správní komise hl. m. Prahy částku 2000 Kč. Vedení prací se v tomto období ujal na čas architekt Alois Kubiček. V roce 1931, kdy práce díky další subvenci opět zintenzívněla, a to opět pod vedením arch. B. Hübschmanna, již byla hotova Malá Strana ze dvou třetin a celý Pražský hrad. Koncem roku je pak v klubovním věstníku radostně konstatováno, že zbývá dokončit partie v okolí Nerudovy ulice, Tržiště a Jánského vršku, které jsou však již vyrýsovány. Bohužel ale v tu chvíli také došly peníze a práce se opět zpomalily.

Záměr předvést model na výstavě Tvář Prahy v Mánesu v roce 1939 byl důležitým podnětem k obnovení dokončovacích prací, avšak i poté v polovině roku 1941 byly ještě doplňovány dosud chybějící části zejména větších zahradních a přírodních partií v okolí Pražského hradu.

Kromě své premiéry v roce 1939 byl model vystaven ještě vícekrát. Podruhé na výstavě k padesátému výročí existence Klubu v roce 1950 v Uměleckoprůmyslovém muzeu, potřetí na Staroměstské radnici v rámci výstavy Pražské památky a životní prostředí, kterou pořádal Pražský ústav památkové péče a ochrany přírody v roce 1975. Pro tuto výstavu byl model restaurátorsky ošetřen akad. malíři Janou a Jiřím Boudovými, již osvědčenými restaurátory světoznámého pražského modelu Langweilova. Poté byl model předán k úschově do Útvaru hlavního architekta města Prahy.

V roce 1991 reprezentoval model, kterému se již začalo říkat podle jeho hlavního tvůrce Hübschmannův, Klub Za starou Prahu v malé expozici při Všeobecné československé výstavě na pražském výstavišti a poté byl na podzim téhož roku zapůjčen Muzeu hlavního města Prahy jako doplňkový exponát výstavy k 200. výročí narození Antonína Langweila.

V letech 1992–1993 byl Hübschmannův model součástí putovní výstavy 1100 let architektury Prahy, kterou připravilo Muzeum hlavního města

Výprava Klubu Za starou Prahu v srpnu 2013 zkontrolovala postup restaurování modelu v prostorách nábytkářské školy. Vpravo restaurátor Jiří Grossmann. Na snímku část modelu s Pražským hradem, ale kde je katedrála? Foto Jakub Bachtík, 2013

Katedrála je právě na pracovním stole. Zcela vpravo místopředseda Klubu Jan Bárta, vedle restaurátor Grossmann. Foto Jakub Bachtík, 2013

Prahy pro německojazyčné země, takže model byl v jejím rámci úspěšně představen v Hamburku, Frankfurtu nad Mohanem a ve Vídni. Po skončení tohoto výstavního turné byl sice v dostatečně bytelných bednách, ale přesto uložen v podmínkách, které odpovídaly možnostem výpomoci členů a přátel Klubu, avšak ani v nejmenším se neblížily ideálním podmínkám uložení cenného historického předmětu z papíru.

V roce 2000 posloužil Hübschmannův model jako hlavní exponát výstavy k 100. výročí Klubu Za starou Prahu pořádané v Muzeu hl. m. Prahy a poté byl v rámci velké výstavy Deset století architektury na Pražském hradě součástí expozice instalované v hradní Jízdárně.

Další léta strávil s bednách doslova vecpán do románské Juditiny síně v sídle Klubu v Mostecké 1, kterou prakticky zaplnil. Vzhledem k nesnadné manipulaci s těžkými a rozměrnými bednami nebylo možné zařídit jejich rychlou evakuaci při povodni v roce 2002. Voda tehdy poškodila bedny, které stály na podlaze, přibližně do výšky 40 cm. Byly to, paradoxně vůči realitě, části Pražského hradu zatímco části Malé Strany naskládané navrchu poškozeny nebyly. Po povodni získal Klub grant na zrestaurování poškozené části modelu a tuto práci provedl restaurátor, malíř a grafik Jiří Grossmann. Avšak tehdy již bylo zřejmé, že model často stěhovaný, skládaný, rozkládaný a všeobecně velmi křehký by potřeboval mnohem větší restaurátorský zásah, na nějž Klub neměl bohužel žádné prostředky.

Bedny s modelem byly od roku 2002 opět uloženy v provizorních podmínkách na základě přátelských nabídek členů Klubu mimo Prahu. Několik let pak byly jako depozitum v Národním technickém muzeu v jeho budově na Masarykově nádraží. Když bylo však nezbytné tento prostor uvolnit, nad osudem modelu se smilovalo Muzeum hlavního města Prahy, které jej uschovalo ve svém depozitárním objektu ve Stodůlkách.

V květnu 2013 byl Klub Za starou Prahu vyrozuměn notářem, že mezi něj a Nadaci dobré vůle Olgy Havlové mají být rovným dílem rozděleny finanční prostředky ve výši cca 2,5 miliónu Kč odkázané zemřelou Milenou Zoulovou. Klub neměl ani na chvíli pochybnost o tom, jak tyto prostředky, nebo jejich větší část využije.

Restaurátor Jiří Grossmann, který model restauroval již v roce 2002, se mezitím stal pedagogem Střední školy nábytkářské a obchodní v Bystřici pod Hostýnem. Právě v prostoru této školy i za pomoci studentů je nyní model postupně restaurován. V červnu 2013 byly odvezeny na Moravu první bedny s částmi modelu v oblasti Pražského hradu a přibližně za rok, v červnu 2014 má být restaurování dokončeno.

Zda a kde bude restaurovaný model nakonec vystaven, prozatím není jasné. V každém případě by mu velmi slušelo důstojné umístění v blízkosti jeho staršího kolegy, Langweilova modelu, ale vyloučeny nejsou ani jiné možnosti. Nejpodstatnější je však to, aby byl již vždy vystavován či ukládán v podmínkách, které odpovídají pro něj nejvhodnější teplotě a vlhkosti, a nebyl příliš často skládán, rozkládán a stěhován.

Kateřina Bečková

Z DĚNÍ V KLUBU ZA STAROU PRAHU

Po skončení letních prázdnin byly zahájeny jednotlivé přednáškové a kulturní cykly. Hovory o Praze pod vedením PhDr. Helgy Turkové vstoupily již do své 42. sezóny přednáškou PhDr. Heleny Čižinské a Mgr. Josefa Hájka Kostel sv. Havla na Starém Městě. Sezónu v Juditině síni zahájila 7. října 2013 přednáška Bc. Elišky Varyšové o minulosti a současnosti funcionalistické osady Baba. Započal tak letošní běh nepravidelného cyklu, věnovaného mladým začínajícím kunsthistorikům, kteří dostávají příležitost prezentovat své první samostatné odborné práce.

Zajímavým projektem je cyklus Večery s Přemyslem Koblicem, zahájený o týden později. Pracovníci Národního technického muzea v něm prezentují průběžné výsledky zpracovávání archivu amatérského fotografa Přemysla Koblice. Fotografoval převážně Prahu a jeho snímky jsou zhotoveny z neobvyklých míst zejména tehdejší pražské periferie. Archiv obsahuje cca 17 000 položek. Zatím se uskutečnily dva večery, další dva jsou plánovány na první čtvrtletí roku 2014 a ani další pokračování není vyloučeno.

Ve zcela zaplněné Juditině síni se uskutečnil také první koncert pátého ročníku cyklu Hudba ve věži. Součástí večera byl i křest prvního českého vydání knihy Zásady hry na příčnou flétnu, zobcovou flétnu a hoboj Jacquese Martina Hottera, jehož skladby v průběhu večera zazněly. Hráli Lukáš Vytlačil na flétny a Katalin Ertsey z Maďarska na barokní theorbu.

Opominout nelze ani přednášku Ing. arch. Jana Bárty a PhDr. Milana Nováka Blahoslavený Karel v Praze, Brandýse nad Labem a na Madeiře, která se uskutečnila 21. října 2013, a autorský večer Mgr. Aleny Ježkové a fotografa Jiřího Chalupy ke knize Tichá srdce 25. listopadu 2013, v obou případech v rámci Hovorů o Praze v přívětivém přednáškovém sále Národního technického muzea.

Novinkou v pořadech Juditiny věže budou akce v rámci grantového programu Studentská památková mise. Zatím jsou témata ještě v přípravě, avšak zájemci je najdou spolu s ostatními akcemi v programovém letáku, který je možné vyzvednout si v knihkupectví a který také rozesíláme elektronickou poštou. (O tuto službu je možné si požádat na emailu juditinavez@seznam.cz)

Knihkupectví Juditina věž se účastnilo také společenského života mimo vlastní sídlo. Stánek mělo na festivalové akci Zažít město jinak 21. září 2013 na Malostranském náměstí. Samostatnou kapitolou pak byla již druhá účast Klubu Za starou Prahu na veletrhu Památky 2013. Klub byl jednou z mála neziskových organizací, které se veletrhu zúčastnily, a se svojí expozicí knihkupectví si získal respekt. Veletrh měl bohužel malou návštěvnost, ale i tak se u stánku Klubu zastavil každý, kdo v oboru něco znamená. Jedinou výjimkou byl ředitel památkového odboru magistrátu Mgr. Jiří Skalický, který prošel kolem našeho stánku s odvrácenou hlavou.

Jaroslav Navrátil

Stánek Klubu Za starou Prahu na pražském Výstavišti v rámci veletrhu Památky obsluhovali Jaroslav Navrátil a nejmladší členky Domácí rady, zde Eva Csémyová.

... že to trvalo deset let, než se Nákladové nádraží Žižkov stalo památkou (s. 29)

KLUB ZA STAROU PRAHU

... jak lákavé je pro developera stavět v přírodním parku Prokopské údolí (s. 36)

... proč se usedlost Petynka podobá Šípkové Růžence (s. 32)

... že se začal restaurovat klubovní model Malé Strany a Hradčan (s. 53)

VÁNOČNÍ VÝSTAVA / CHRISTMAS EXHIBITION

Dopravní podnik hlavního města Prahy

Vás zve na výstavu

Praha Jiřího Boudy

PO VODĚ, PO SOUŠI A PO KOLEJÍCH

4. 12. 2013 – 16. 2. 2014

Výstava u příležitosti 80. narozenin Jiřího Boudy

Prague by Jiří Bouda BY WATER, BY LAND, AND BY RAIL
The exhibition is held on the occassion of Jiří Bouda's 80th birthday

Muzeum hlavního města Prahy / The City of Prague Museum
Na Poříčí 52, Praha 8 / Prague 8

Otevřeno denně kromě pondělí 9 – 18 hodin Open daily except Mondays, 9 am to 6 pm

PARTNEŘI / PARTNERS

Nadace Okřídlené kolo – Nadace pro podporu kulturního dědictví našich železnic
Výzkumný Ústav Železniční, a.s.
railreklam
SŽDC
Dopravní podnik hlavního města Prahy
HYUNDAI – NEW THINKING, NEW POSSIBILITIES.

MEDIÁLNÍ PARTNEŘI / MEDIA PARTNERS

Muzeum hlavního města Prahy
Prague Prague Prague Prague
Český rozhlas 90 let 1923–2013
metro
Veřejná správa

www.muzeumprahy.cz